

ŠTÚDIE

NIEKTORÉ TECHNICKÉ ASPEKTY OBLIEHANIA A DOBYTIA KONŠTANTÍNOPOLA KRIŽIAKMI (1203 – 1204)*

MAREK MEŠKO

MEŠKO, M.: On some technical Aspects of the Siege and the Capture of Constantinople by the Crusaders (1203 – 1204). *Vojenská história*, 2, 12, 2008, pp. 3–27, Bratislava. Political consequences of the conquest of Constantinople by the army of the fourth crusade are well known. But there is still some lack of information regarding its military and technical aspects. There are questions about the construction and the appearance of Venetian suspended wooden bridges placed on the masts of Venetian transport vessels. This article deals with those problems and offers their possible solution based on the evidence from the contemporary historical sources and on recently established measures of the hull and rigging of the archetypal Mediterranean 12th century transport ship. Byzantines, being confronted with a new way of carrying out military operations, did also recur to original counter-measures, whose goal was to strengthen and to heighten the sea city walls along the Golden Horn. The nature and the construction of those wooden superstructures remain rather unknown, and could be reconstructed only partially.

Military history. Byzantine empire. Medieval warfare. Constantinople and Crusaders.

Je známym historickým faktom, že 4. križiacka výprava, vyhlásená v roku 1198 pápežom Innocentom III. (1198 – 1216) na podporu upadajúceho Jeruzalemského kráľovstva, napokon nesplnila svoje vojenské ciele, a namiesto boja proti moslimom v Palestíne a v Egypte jej účastníci dobyli a vyplienili v tej dobe najväčšie a najbohatšie mesto celého vtedajšieho kresťanského sveta – Konštantínopol.¹ Ich ozbrojený zásah v roku 1204

* Táto štúdia predstavuje revidovanú a rozšírenú verziu staršej štúdie, ktorá pod názvom *Poznámky k visutým mostíkom Benátčanov a k obranným opatreniam Byzantíncov v období rokov 1203–1204* vyšla po grécky v časopise *Byzantiaka* v roku 2004. MEŠKO, M.: Παρατηρήσεις για τις κρεμαστές γέφυρες των Βενετών και τα αμυντικά μέτρα των Βυζαντινών κατά το διάστημα 1203-1204. *Byzantiaka*, 24, 2004, s. 289-312.

1 K priebehu 4. križiackej výpravy vzniklo množstvo cudzojazyčnej zahraničnej vedeckej literatúry. Z jazykovo prístupnej knižnej tvorby o priebehu tejto výpravy informujú nasledujúce publikácie: ZÁSTĚROVÁ, B. a kol: *Dějiny Byzance*. Praha : Academia 1996; HROCH, M. – HROCHOVÁ, V.: *Křižáci ve Svaté zemi*. Praha 1996. Prípadne náš popularizačný článok: MEŠKO, M.: Znesvätená výprava. Dobytie Konštantínopolu križiakmi roku 1204. In: *Historická revue*, XI, 2000-10, s. 6-8. Zo zahraničnej literatúry pozri napríklad: QUELLER, D. E. – MADDEN, T. F.: *The Fourth Crusade. The Conquest of Constantinople*. Philadelphia : University of Penn-

v podstatnej miere urýchlil a násilne zavřil rozpad vnútornými krízami zmietanej Byzantskej ríše, a trvalo viac ako polstoročia, kým sa byzantským „nástupníckym“ štátom (hlavne tzv. Nikájskemu cisárstvu, ktoré bolo najviac životaschopné spomedzi týchto štátnych útvarov) podarilo viac-menej náhodou roku 1261 Konštantínopol dobyť späť a obnoviť byzantský štát, i keď v značne zredukovanej podobe.² Menej známa je však skutočnosť, že križiaci počas svojho zotrávania pod konštantínopolskými hradbami od leta 1203 do jari 1204 na ne útočili nie raz, ale dokonca až trikrát. V tomto ozbrojenom stretnutí západných a východných kresťanov, ktorého ohlasy dodnes rezonujú vo vzťahoch medzi rímsko-katolíckou a ortodoxnou cirkvou, zohrala (okrem iných faktorov) nepochybne dôležitú úlohu hradba chrániaca pobrežie zálivu Zlatý Roh (dnes v turečtine nazývaný Haliç). Pre obyvateľov Konštantínopola totiž tento úsek mestských hradieb predstavoval poslednú líniu obrany voči západným votrelcom a pre križiakov, naopak, poslednú prekážku, ktorá ich delila od získania obrovskej vojnovnej koristi.³ Je preto celkom prirodzené, že v tomto boji sa jedna aj druhá strana snažila realizovať akékoľvek technické vylepšenia existujúcej výzbroje a výstroje, aby skrížila plány nepriateľom. Benáťčania prišli s nápadom použiť visuté bojové mostíky, ktoré umiestnili na sťažne svojich lodí tvoriacich križiacku flotilu. Tento nápad im počas prvého útoku v lete 1203 výrazne uľahčil prekonať konštantínopolske hradby. Byzantínci v dôsledku skúseností s benátskymi visutými mostíkmi pristúpili k zvýšeniu opevnenia za pomoci originálnych drevených nadstavieb, ktoré zase rozhodujúcou mierou prispeli k zlyhaniu druhého križiackeho útoku na jar 1204. Podrobná analýza, ako aj pokus o rekonštrukciu konkrétneho vzhľadu týchto zaujímavých útočných i obranných opatrení križiakov (najmä Benáťčanov) a Byzantíncov, je predmetom tejto štúdie.

HRADBA V ZÁLIVE ZLATÝ ROH

Murovaná hradba⁴ chrániaca prístupy do mesta zo strany zálivu Zlatý Roh mala od úrovne terénu až po cimburie výšku približne 10 metrov a zosilňovalo ju dovedna 110 masívnych štvorhranných veží.⁵ Komunikáciu medzi príslhlými mestskými časťami a pobrežím

sylvania Press 1997; ANGOLD, M.: *The Fourth Crusade*. Harlow 2003. K príčinám „odklonenia“ výpravy od jej pôvodného cieľa a o úlohe Benáťčanov v nej bolo takisto publikované neprehľadné množstvo článkov a štúdií, pozri: QUELLER, D. E. – MADDEN, T. F.: Some further Arguments in Defense of the Venetians on the Fourth Crusade. *Byzantion*, 62, 1992, s. 433-473; PRYOR, J. H.: The Venetian Fleet for the Fourth Crusade and the Diversion of the Crusade to Constantinople. In: *Experience of Crusading. Vol. 1. Western Approaches*. Ed. by Marcus Bull and Norman Housley. Cambridge – New York – Melbourne 2003, s. 103-123.

- 2 Rôznymi dôsledkami 4. križiackej výpravy na vývoj Byzantskej ríše a východného Stredomorja sa vo veľkej šírke zaoberá nedávno publikovaný zborník štúdií, ktorý, okrem iného, obsahuje aj obsiahly prehľad bibliografie k tejto výprave: LAIOU, A. (ed.): *Urbs Capta. The Fourth Crusade and its Consequences*. Réalités Byzantines 10. Paríž 2005. K opätovnému získaniu Konštantínopola Byzantíncami v roku 1261 a k neskoršiemu vývoju obnovenej Byzantskej ríše pozri: NICOL, D. M.: *The Last Centuries of Byzantium*. Cambridge 1993.
- 3 Maršal grófstva Champagne Geoffroi z Villehardouin považoval získanú korisť za najväčšiu v ľudskej histórii (t. j. v jeho ponímaní od stvorenia sveta): „*puis que li siecles fu estorez, ne fu tant gaainié en une ville*“. GEOFFROI DE VILLEHARDOUIN: *La conquête de Constantinople*. Editée et traduite par Edmond Faral. Tome I, II. Paris 1972, § 250.
- 4 Hradbový múr bol vystavaný typicky byzantskou technikou, pri ktorej boli kombinované v striedajúcich sa vrstvách otesané kamenné kvádre s pásmi veľkých a plochých štvorhranných tehál. Podrobnejšie k technike stavby byzantských hradieb pozri: TSANGADAS, B. C. P.: *The fortification and defense of Constantinople*. New York : Columbia University Press 1980, s. 67-80.
- 5 Podľa opisu florentského cestovateľa Krištofa Buonellmontiho (1385?-1420) v diele *Liber insularum archipelagi* (vyšlo roku 1420), citovaného z: JANIN, R. : *Constantinople Byzantine. Développement urbain et répertoire topographique*. Paris 1964, s. 287.

zálivu, kde bolo množstvo prístavných zariadení, a kadiaľ prúdil do mesta rozličný tovar a potravinové produkty na zásobovanie početnej mestskej populácie⁶, zabezpečovalo spolu 14 hlavných mestských brán a bližšie neurčený počet malých bránok rozmiestnených v pravidelných odstupoch po celej dĺžke hradby.⁷ Práve z tohto dôvodu, ako aj z dôvodu relatívne malej výšky hradby a jej malej vzdialenosti od brehu zálivu Zlatý Roh⁸, tento úsek konštantínopolského fortifikačného systému považovali aj samotní Byzantínci za najslabší a najzraniteľnejší. Preto bol vstup do zálivu Zlatý Roh v prípade nebezpečenstva nepriateľského útoku od roku 717/718 pravidelne blokovaný veľkou železnou reťazou.⁹

Čo sa týka datovania jednotlivých úsekov hradby v zálive Zlatý Roh, doterajšie bádateľské úsilie nevedlo k jednoznačnému výsledku. Úsek hradby, ktorý sa tiahne od bosporského mysu (mys Serai) až po niekdajšie umiestnenie brány s názvom *plateia* (približne v dnešnej mestskej časti Unkapan, na mieste kde sa pravdepodobne končili pozemné konštantínopolské hradby), dal zrejme vybudovať už zakladateľ mesta cisár Konštantín I. Veľký (324 – 337), alebo vznikol tesne po skončení jeho vlády.¹⁰ Zvyšný úsek, t. j. od úrovne brány *plateia* až k štvrti Blacherny, bol podľa mienky niektorých bádateľov opevnený až po veľkom obliehaní Konštantínopola Avarmi a Slovanmi v roku 626, a to cisárom Herakleiom (610 – 641).¹¹ Tomu by nasvedčoval aj fakt, že opevňovacie práce, uskutočnené podľa svedectva textu *Velkonočnej kroniky* v roku 439 za vlády cisára Theodósia II. (408 – 450) konštantínopolským prefektom Kýrom¹², sa pravdepodobne vzťahujú iba na južný breh mesta (t. j. pozdĺž Marmarského mora), a pobrežia zálivu Zlatý Roh sa netýkajú.¹³ Výslovná absen-

-
- 6 Všeobecne sa uznáva predpoklad, že počet obyvateľov Konštantínopola na konci 12. storočia bol približne rovnaký ako na začiatku 6. storočia, čiže pravdepodobne ich v hlavnom meste Byzancie žilo viac ako 400-tisíc. MAGDALINO, P.: *Constantinople médiévale. Etude sur l'évolution des structures urbaines*. Paris 1996, s. 57; MAGDALINO, P.: The grain supply of Constantinople, ninth-twelfth centuries. In: MANGO, C. – DAGRON, G.: *Constantinople and its hinterland*. Aldershot, Variorum 1995, s. 36.
- 7 Podrobný výpočet brán a ich pomenovaní, ako aj popis hradieb pozri v: JANIN, R.: *Constantinople*, s. 287-293, a PREGER, T.: Studien zur Topographie Konstantinopels. *Byzantinische Zeitschrift*, 21, 1914, s. 461-471.
- 8 Existencia úzkeho pásu súše medzi pobrežím a hradbou odlišovala hradby v zálive Zlatý Roh od hradieb, ktoré chránili mesto zo strany Marmarského mora, kde žiaden takýto pás súše nebol, a navyše niektoré úseky hradieb tam boli vystavané na útesoch, ktoré sa vypínali priamo z morskej hladiny. Pás súše ostal charakteristický pre hradby v zálive Zlatý Roh aj po dobytí mesta osmanskými Turkami v roku 1453, ako dokazujú svedectvá mnohých západných cestovateľov počas prvých dvoch storočí osmanskej nadvlády. Pozri napríklad: PETRUS GYLLIUS: *De topographia Constantinopoleos et illius antiquitatibus*. Lyon : Libri quatuor. 1561, s. 53-54: „*Muri maritime humiliores sunt terrestribus simplices quidem, sed bene crassi & turriti: ex parte finis absunt a littore plus minus quinquaginta passus ambulatorios.*“ Tento úryvok zároveň jasne ukazuje, že pás súše v druhej polovici 16. storočia nielen naďalej jestvoval, ale bol aj široký približne 50 *passi*, čiže 87, 5 metra (pričom 1 *passus* = 1,75 m). Začiatkom 13. storočia však nemohol byť až taký široký, pretože inak by Benátčania nemohli na hradby útočiť priamo z palúb lodí. Pozri tiež poznámku č. 121 nižšie.
- 9 K prehľadu o využívaní blokovacej reťaze v priebehu dlhých byzantských dejín pozri: PREGER, T.: Studien, s. 272-280; JANIN, R.: Constantinople, s. 293; MÜLLER-WIENER, M.: *Bildlexikon zur Topographie Istanbuls*. Tübingen 1971, s. 308. Reťaz, samozrejme, blokovala vstup do zálivu aj na začiatku júna 1203, keď ku Konštantínopolu priplávala flotila 4. krížiackej výpravy. VILLEHARDOUIN, § 133; ROBERT DE CLARI: *La prise de Constantinople*. In : HOPF, CH.: *Chroniques gréco-romanes inédites ou peu connues publiées avec notes et tables généalogiques*. Berlin, 1873, XLIV; NIKÉTAS CHONIATÉS: *Nicetæ Choniatae Historia*. CFHB, recensuit Ioannes Aloysius van Dieten. Pars prior, præfationem et textum continens. Berlin 1975, s. 542; QUELLER, D. E. – MADDEN, T. E.: *Crusade*, s. 118.
- 10 JANIN, R.: Constantinople, s. 287.
- 11 DAGRON, G.: *Naissance d'une capitale. Constantinople et ses institutions de 330 à 451*.² Paris 1984, s. 111, poznámka č. 6; JANIN, R.: Constantinople, s. 287; LAWRENCE, A. W.: A skeletal History of Byzantine Fortifications. *The Annual of the British School at Athens*, 78, 1983, s. 209.
- 12 *Chronicon Paschale*. CSHB, ad exemplar vaticanum recensuit Ludovicus Dindorfus. Vol. I. Bonnæ 1832, s. 583; MÜLLER-WIENER, M.: *Bildlexikon*, s. 308.
- 13 Týmto spôsobom interpretuje príslušnú pasáž nachádzajúcu sa vo *Velkonočnej kronike* (pozri poznámku vyš-

cia hradby je pred rokom 626 plne a nepochybne doložená len v prípade blachernskej štvrte, ako to vyplýva zo svedectva konštantínopolského patriarchu Germana I. (715 – 730).¹⁴

Nezávisle od týchto, doteraz jednoznačne nedoriešených sporných otázok, je však zrejmé, že najneskôr okolo polovice 7. storočia dosiahla konečnú podobu, ktorá sa počas nasledujúcich storočí výrazne nemenila, a ostala *de facto* rovnaká aj v deň príchodu benátskej flotily ku Konštantínopolu začiatkom júna 1203. Nástupcovia cisára Herakleia sa potom venovali obnove a údržbe tohto úseku mestských hradieb. V byzantských písomných prameňoch sa ako obnovitelia prímorskej hradby spomínajú cisári Tiberios III. (698 – 705), Anastásios II. (713 – 716)¹⁵, no najmä Theofilos (829 – 842).¹⁶ Práve systematické prispievanie cisára Theofila na obnovy a opravy hradby v Zlatom Rohu bolo zrejme rozhodujúcim na jej udržiavanie v dobrom stave. Potvrďuje to napríklad svedectvo neskorších byzantských kronikárov Jána Skylitza a Jána Zonarou¹⁷, ako aj do dnešnej doby na zvyškoch tohto úseku hradby zachované niektoré Theofilove dedikačné nápisy, ktorých kedysi bolo, súdiac podľa zachovaných opisov cestovateľov, navštevujúcich Konštantínopol od roku 1453 až do posledných desaťročí 19. storočia, omnoho viac.¹⁸

Hradba v zálive Zlatý Roh sa nestala cieľom útoku Benátčanov ako celok, ale boje sa zjavne odohrávali hlavne na pobreží Zlatého Rohu približne od úrovne štvrte Petrion¹⁹, presnejšie od kláštora Krista Euergéta, až po štvrť v Blachernách.²⁰ Kláštor Krista Euergéta bol v súlade s najnovšími poznatkami bádateľov totožný s dodnes stojacou mešitou Gül Camii.²¹ V bezprostrednej blízkosti tejto stavby stoja (v poradí smerom k Blachernám) brá-

šie) G. Dagron, pozri: DAGRON, G.: *Constantinople*, s. 111, poznámka č. 6. Medzi bádateľov, ktorí tvrdia, že uvedené práce sa týkali aj dovtedy neopevneného úseku pobrežia zálivu Zlatý Roh, patria napríklad A. M. Schneiderová a B. C. P. Tsangadas. Pozri: SCHNEIDER, A. M.: Mauern und Tore am Goldenen Horn zu Konstantinopel. *Nachrichten der Akademie der Wissenschaften in Göttingen phil.-hist. Kl.*, 5, 1950, s. 65-66; TSANGADAS, B. C. P.: *Defense*, s. 34. Zo slovenských historikov túto problematiku skúmal a podobný názor ako dvaja vyššie uvedení bádatelia zaujal aj M. Hurbanič v štúdiu, ktorá vyšla v predchádzajúcom čísle tohto časopisu, pozri: HURBANÍČ, M.: Obrana Konštantínopola počas avarského útoku roku 626. In: *Vojenská história*, 12, 2008, č. 1, s. 13.

14 GRUMEL, V.: Homélie de Saint Germain sur la délivrance de Constantinople. In: *Revue des études byzantines*, 16, 1958, s. 195.

15 THEOFANES: *Chronographia*. CFHB, recensuit Carolus de Boor. Volumen I, textum graecum continens. Hildesheim-New York 1980, s. 384. Táto informácia sa vzťahuje k roku 714, pozri: GUILLAND, R.: *Études de topographie de Constantinople byzantine*, Tom. II. Amsterdam 1969, s. 121; MÜLLER-WIENER, M.: *Bildlexikon*, s. 308.

16 LAWRENCE, A. W.: *Fortifications*, s. 210; MÜLLER-WIENER, M.: *Bildlexikon*, s. 308.

17 JÁN ZONARAS: *Epitomé historión*, zv. 2. Atény 1998, s. 134; JÁN SKYLITZÉS: *Ioanni Scylitzæ Synopsis historiarum*. CFHB, recensuit Ioannes Thurn. Berlin 1973, s. 55.

18 GYLLIUS, P.: *Topographia*, s. 54: „*ab hoc Theophilo renouatos suisse indicat in multis murorum partibus nomen Theophili Regis incisum.*“; CHARLES DUFRESNE DU CANGE: *Constantinopolis christiana seu descriptio urbis Constantinopolitanae, qualis extitit sub imperatoribus christianis, ex variis scriptoribus contexta et adornata*. In: *Historia byzantina duplici commentario illustrata*. Lutetiae Parisiorum 1680, s. 42: „*[Theophilos] suumque nomen muris ipsis inscripisse.*“; ΠΑΣΠΑΘΗΣ, Α. Γ.: *Βυζαντινά Μελέται*. Istanbul 1877, s. 4; PREGER, T.: *Studien*, s. 466-467. Dochované dedikačné nápisy cisára Theofila reprodukuje vo svojej základnej štúdiu o hradbe v zálive Zlatý Roh A. M. Schneiderová. Pozri: SCHNEIDER, A. M.: *Mauern*, s. 96-100.

19 Názov štvrte Petrion (gr. *tou Petriou* alebo *ta Petria*) pravdepodobne pochádza od príkrehu, strmého a pomerne skalnatého terénu tejto mestskej časti, ktorá sa rozkladala na brehu Zlatého Rohu na úrovni úpätia piateho konštantínopolského pahorka. JANIN, R.: *Le Pétion de Constantinople. Etude historique et topographique*. *Echos d'Orient*, 36, 1937, s. 32; JANIN, R.: *Constantinople*, s. 408.

20 Pozri obrázky č. 1 a 2.

21 Zakladateľom kláštora bol *protosebastos a megas doux* Ján Komnénos, synovec cisára Alexia I. Komnéna (syn staršieho cisárovného brata *sebastokratora* Izáka). MAGDALINO, P.: *Constantinople*, s. 70-72, 108; ARAN, B.: *The Church of Saint Theodosia and the Monastery of Christ Evergetes*. *Jahrbuch des Österreichischen Byzantinistik*, 28, 1979, s. 211, 214, 228.

na *eis pégas* (brána pri prameňoch, dnes Cibali Kapı), brána sv. Theodósie (dnes Aya Kapı), brána *tou Petriou* (alebo *tón Petrión*, dnes Petri Kapı).²² Ďalej na západ sa nachádza Fanarijská brána – *porta tou Fanariou* (dn. Fener Kapı)²³, brána sv. Prodroma a Krstiteľa (dnes nedochovaná, turecký názov je Balat Kapı), cisárska brána (gr. *basiliké pylé*), alebo aj inak nazývaná *porta tón kynégón* (čiže brána poľovníkov, pravdepodobne brána známa v tureckých časoch ako Küngöz Kapı).²⁴ Až po bránu nazývanú v byzantských časoch *Xyloporta* (t. j. drevená brána), ktorá zároveň vyznačuje západný koniec úseku hradieb pozdĺž Zlatého Rohu²⁵, existovali kedysi ešte dve ďalšie brány, tie však už patrili k Blachernskej štvrti.²⁶ Všetky vyššie menovite spomínané brány boli v rokoch 1203 až 1204 vystavené hlavnému náporu križiackeho útoku.

Na začiatku tejto časti sme opevnenie pozdĺž zálivu Zlatý Roh opisali ako jednoduchú hradbu. To však úplne neplatí pre časť hradby chrániacu štvrt' Petriou, pretože tamojší výbežok pobrežia obopínala hradba dvojité, ktorá takto vlastne vytvárala menšiu pevnosť trojuholníkového tvaru. Tento dodatočný vnútorný múr sa dochoval, a dodnes tvorí základ terasy, položenej vyššie na svahu²⁷ a zároveň hranicu Ekumenického patriarchátu (sídlo ortodoxného patriarchu od začiatku 17. storočia), ktorý je vlastne umiestnený vo vnútornej priestrannosti bývalej pevnosti.²⁸ Dátum výstavby tejto štruktúry nie je známy, pretože v byzantských prameňoch o nej nie je žiaden záznam, avšak arabský historik Al-Mas'ūdī (893? – 956) v diele *Ryžoviská zlata a bane na drahokamy* pri opise Konštantínopola informuje aj o existencii dvojitej hradby v štvrti Petriou. Preto je možné predpokladať, že vznikla najneskôr v polovici 10. storočia.²⁹ Táto hradba teda chránila konštantínopolskú štvrt' Petriou aj v osudovom období rokov 1203 – 1204.

PRVÝ ÚTOK (17. JÚL 1203)

Uvedli sme už vyššie, že Byzantínci považovali hradbu v zálive Zlatý Roh za najslabší článok konštantínopolského fortifikačného systému. Z rozprávania Geoffroia z Villehardouin vyplýva, že k presne rovnakému názoru dospeli po svojom príchode pod konštantínopolské

22 JANIN, R.: Constantinople, s. 289-290; MÜLLER-WIENER, M.: Bildlexikon, s. 309; SCHNEIDER, A. M.: Mauern, s. 73-74, 77. Pozri obrázky č. 5 (Cibali Kapı), č. 6 (Aya Kapı), a č. 7 (Petri Kapı).

23 SCHNEIDER, A. M.: Mauern, s. 73. Pozri obrázok č. 8.

24 Poradie, ako aj presná poloha týchto brán, nie sú isté, pretože sa do dnešnej doby nezachovali. Pozri: JANIN, R.: Constantinople, s. 288-289. Bádateľka A. M. Schneiderová tvrdí v súlade s R. Janinom, že v danom úseku sa nachádzali pravdepodobne len dve brány a že dnes už nedochovaná brána Küngöz kapı mala v byzantskej dobe dve mená; teda bola známa ako cisárska brána, ale aj ako *porta tón kynégón*. Pozri: SCHNEIDER, A. M.: Mauern, s. 68-69. To, že spomínané brány už nestoja, sme potvrdili na základe osobnej prehliadky pozostatkov hradby v zálive Zlatý Roh, uskutočnenej na prelome februára a marca 2003. Pozri obrázok č. 2.

25 JANIN, R.: Constantinople, s. 286. Táto brána však nepatrila k vlastnému múru, ale k priečnej drevenej hradbe vybiehajúcej až k pobrežiu, ktorá vlastne zabraňovala prístupu na pobrežný pás pozdĺž Zlatého Rohu od pevniny. Drevená hradba vznikla najneskôr za vlády cisára Theofila, t. j. pred polovicou 9. storočia. Samotná brána bola strhnutá roku 1868. SCHNEIDER, A. M.: Mauern, s. 68, 70.

26 Brány *tés Anastaseós* (dnes Atik Mustafa paşa kapısı) a *Koiliómené porta* (dnes Ayvan Saray kapı). JANIN, R.: Constantinople, s. 287-288; SCHNEIDER, A. M.: Mauern, s. 68.

27 Stav potvrdený autorovou osobnou obhliadkou na prelome februára a marca 2003.

28 Pozri obrázok č. 2. Dôvod, prečo bola zdvojená hradba práve v tomto úseku, nie je známy. Možno preto, lebo v tomto mieste je záliv Zlatý Roh najužší, a tak pobrežie štvrti Petriou aj relatívne najdostupnejšie.

29 SCHNEIDER, A. M.: Mauern, s. 72. Al-Mas'ūdī začal s pisaním historického diela po roku 943, treba však poznamenať, že z jeho rôznych ciest, ktoré počas života uskutočnil, nikdy neviedli územím Byzantskej ríše. K podrobnejším údajom o živote a rukopisnom diele tohto arabského autora pozri: *Encyclopédie de l'Islam*. Nouvelle édition. Tome VI, MAHK-MID. Paris 1991, s. 773-778.

hradby na začiatku júna 1203³⁰ aj Benátčania³¹ na čele s dóžom Enricom Dandolom (1192–1205).³² Bolo im totiž jasné, že ani celé križiacke vojsko, pozostávajúce odhadom z 13 000 križiakov³³ a 22 000 Benátčanov (8 000 vojakov a 14 000 námorníkov)³⁴, nie je dostatočne početné, aby mohlo nepreniknuteľne uzavrieť také rozľahlé mesto ako Konštantínopol. Preto na porade uskutočnenej 7. júna 1203 predniesli návrh, aby bol útok vedený z palúb benátskych lodí práve proti hradbe v zálive Zlatý Roh. Tento návrh však vzápätí odmietli Francúzi s odôvodnením, že nie sú vycvičení na obojživelný spôsob boja, a že preferujú kla-

30 VILLEHARDOUIN, § 162; CLARI, XLIV; CHONIATÉS, s. 543; FREYDANK, D.: Staroruské vyprávění o dobytí Konstantinopole r. 1204 (Novgorodský letopisec), *Byzantinoslavica*, 29, 1968, s. 339.

31 VILLEHARDOUIN, § 162.

32 K osobnosti, životu a kariére tohto výnimočného benátskeho vodcu pred začiatkom 4. križiackej výpravy pozri: MADDEN, T. F.: Venice and Constantinople in 1171 and 1172: Enrico Dandolo's Attitudes towards Byzantium. *Mediterranean Historical Review*, 8, 1993-2, s. 166-185.

33 Ako východisko pre tento odhad slúži text zmluvy z apríla 1201 medzi križiakmi a Benátčanmi, v ktorom sa uvádza, že križiaci sa zaväzujú zaplatiť za prepravu 4 500 koní, 4 500 rytierov, 9 000 panošov a 20 000 pešiakov dovedna 94 000 strieborných mariek, pričom platila zásada, že za prepravu jedného koňa mali križiaci zaplatiť Benátčanom 4 marky a za muža 2 (VILLEHARDOUIN, § 21). Už v tomto údají sa ale Geoffroi z Villehardouin pomýlil, pretože správna celková suma by mala byť 85 000 mariek. Ďalej máme k dispozícii údaj, že vyslanci zaplatili vopred 2 000 mariek (VILLEHARDOUIN, § 32), čo znamená, že križiaci mali Benátčanom vyplatiť 83 000 mariek pred vyplávaním z Benátok. Je známe, že napokon sa v priebehu leta 1202 zhromaždiť oveľa menej križiakov, ako predpokladala zmluva, a križiaci mali obrovské ťažkosti sľúbenú sumu uhradiť (VILLEHARDOUIN, § 58-60). Robert z Clari tvrdí, že len rytierov prišlo z dohodnutého počtu 4 500 iba asi 1 000 (CLARI, XI). Preto môžeme predpokladať, že panošov v ich sprievode bol asi dvojnásobok, teda 2 000. Pri prvej zbierke peňazí od prítomných križiakov sa vyzbierala menej ako polovica požadovanej sumy 83 000 mariek (VILLEHARDOUIN, § 58, CLARI, XI), a po vyzbieraní druhej, ktorá sa už zbierala iba medzi bohatšími účastníkmi výpravy, ešte chýbalo do úplného vyrovnania dlhu 36 000 mariek (CLARI, XII). Ďalší dôležitý údaj pre výpočet veľkosti križiackeho vojska poskytuje Robert z Clari, ktorý uvádza, že v každom z celkovo siedmich oddielov križiackej časti vojska bolo 700 jazdcov (čo neznamená, že všetci boli zároveň aj rytiermi), čiže 4 900 dovedna (CLARI, XLIV). Ak teda aj v Benátkach v lete 1202 bolo v križiackom vojsku 4 900 jazdcov, títo za seba uhradili sumu 29 400 mariek. Panošov bolo asi 2 000, takže zaplatili 4 000 mariek. S prihliadnutím na spomínaný fakt, že križiaci pred odchodom zaplatili pred vyplávaním z Benátok iba 47 000 mariek (83 000 – 36 000), vychádza nám, že pešiaci uhradili spolu 13 600 mariek. Bolo ich teda, ak každý za prepravu platil 2 marky, 6 800. Dovedna teda malo križiacke vojsko na začiatku výpravy 13 700 mužov (4 900 jazdcov, 2 000 panošov a 6 800 pešiakov). Po dezerciách a stratách utržených počas obliehania Zadaru v novembri 1202 ich teda v júli 1203 mohlo byť približne 13 000.

34 Pri odhade počtu Benátčanov je potrebné rozlišovať medzi členmi posádok benátskych lodí a vojakmi. Benátska flotila mala približne 200 lodí, z toho 62 galér (*galies*), 40 veľkých nákladných lodí (*nefs*) a 100 lodí na prepravu koní (*huissiers*, alebo *uissiers*). QUELLER, D. E. – MADDEN, T. F.: *Crusade*, s. 68. Benátske lode, tak ako všetky lode v Stredozemnom mori až do 16. storočia, používali výhradne trojuholníkové tzv. latinské plachty, pričom na jeden sťažňen pripadla jedna plachta. Do konca 14. storočia mali galérie len jeden, nanajvýš dva sťažne, čiže maximálne len dve plachty (LANE, F. C.: *Storia di Venezia*. Torino: Einaudi 1978, s. 57), a teda aj veľmi jednoduchú obsluhu takeláže. To si zase nevyžadovalo taký veľký počet námorníkov ako na neskorších veľkých plachtetných lodiach. Na najväčších lodiach mohlo posádku tvoriť okolo 80 mužov (PRYOR, J. H.: *The Naval Architecture of Crusader Transport Ships. A Reconstruction of some Archetypes of round-hulled sailing Ships. Part III*. In: *Commerce, Shipping and naval Warfare in the medieval Mediterranean*. London: Variorum Reprints 1981, s. 375. To znamená, že na veľkých nákladných lodiach bolo minimálne 3 200 námorníkov. Na menších lodiach prepravujúcich kone mohlo slúžiť okolo 2 000 námorníkov (ak rátame 20 námorníkov na jednu posádku). Čo sa týka galér, tie sa pohybovali hlavne pomocou vesiel, takže na ich obsluhu bolo treba ešte 120–250 ďalších námorníkov (KOSIARZ, E.: *Námorné bitky*. Bratislava: Naše vojsko-Pravda 1984, s. 42.). Na 50 galérach len na ich obsluhu bolo teda potrebných od 6 000 do 12 500 mužov. Podľa aritmetického priemeru mohlo teda na galérach byť spolu 9 250 veslárov. Súčet posádok z galér a posádok z nákladných lodí je potom 14 450 mužov. Pre odhad počtu benátskych vojakov vychádzame z predpokladu, že ich bolo toľko, aby zaplnili zostávajúce prázdné miesta na lodiach. Ak teda namiesto predpokladaného celkového počtu 33 500 križiakov ich na lode nastúpilo len 14 700, mohlo sa výpravy teoreticky zúčastniť ešte 18 800 benátskych vojakov. Vzhľadom na to, že toľko vojakov sa v Benátkach v čase organizovania výpravy nemohlo nachádzať, je pravdepodobné, že Benátčania z týchto 18 800 miest zaplnili najviac polovicu. Po predpokladaných stratách a dezerciách je teda možné odhadnúť celkový počet Benátčanov v júli 1203 na 22 000 (8 000 vojakov a 14 000 námorníkov).

sické obliehanie mestských hradieb od súše.³⁵ Nakoniec však Benátčania presadili, aby sme-li na uvedené hradby útočiť aspoň oni³⁶, a tak sa prvý útok na hradby v zálive Zlatý Roh stal výlučne ich vojenským podujatím.

TAKTIKA BENÁTČANOV

Benátčania sa na prvý historický pokus³⁷ pokoriť hradby byzantského hlavného mesta pripravovali, využívajúc v najväčšej miere svoju veľkú skúsenosť v námornom remesle, veľmi starostlivo a dôkladne. Na sťažne veľkých dopravných lodí (nazývaných *nefs*)³⁸, umiestnili pohyblivé visuté mostíky, ktoré sa tak ocitli omnoho vyššie ako cimburie byzantských hradieb pozdĺž pobrežia Zlatého Rohu.³⁹ Benátčania týmto sledovali dosiahnutie dvoch významných výhod; visuté mostíky poskytovali útočiacim Benátčanom výhodu výškovej prevahy, ktorá v prvom rade zvyšovala účinnosť nimi vrhaných zbraní (šípov, oštepov, kamenných striel, a pod.) proti byzantským vojakom stojacim na hradbách; a po druhé, vojaci mohli po eliminovaní obrancov a po dostatočnom priblížení sa z týchto mostíkov zoskakovať rovno na ochodze hradieb, resp. na vrchné poschodia veží. Medzitým mali ostatné benátske plavidlá (najmä však benátske galéry, ktoré boli vďaka veslovému pohonu najpohyblivejšie a najľahšie na manévrovanie zo všetkých druhov plavidiel zúčastnených na útoku, nazývané *galies*) priraziť k brehu a vyložiť vojakov vybavených klasickými obliehacími strojmi.⁴⁰ Aby tieto zariadenia neboli hneď v úvodnej fáze útoku zničené byzantskými vrhacími strojmi, ktoré sa nachádzali rozmiestnené na vežiach, ich vyloďovanie mali podporovať ostatné menšie transportné lode (na prepravu koní, zásob a iného materiálu, nazývané *huissiers* alebo *uis-siers*). Za týmto účelom boli na ich provové kaštyly taktiež umiestnené vrhacie stroje. Na základe všetkých opisov v prameňoch možno skonštatovať, že prvý útok Benátčanov na hradby v zálive Zlatý Roh sa uskutočnil v súlade s týmto dopredu pripraveným benátskym plánom.⁴¹

35 VILLEHARDOUIN, § 162: „*Li François disoient que il ne se savoient mie si bien aidier sor mer com il savoient; mais quant il aroient lor chevaux et lor armes, il se savoient miels aidier par terre.*“

36 VILLEHARDOUIN, § 162: „*Ensi fu la fin del conseil que li Venisien assauroient par mer.*“

37 Bol to nielen prvý pokus Benátčanov zdolať hradby v zálive Zlatý Roh od začiatku 4. križiackej výpravy, ale aj ich prvý útok na byzantské hlavné mesto vôbec. Predtým sa o podobné podujatie pokúsili iba Arabi počas prvého a druhého obliehania Konštantínopola, ale skôr než mohli zaútočiť na mestské hradby, ich loďstvo zničili byzantské dromóny za pomoci gréckeho (tekutého) ohňa. K tomu pozri: KOPPEΣ, Θ.: «Υγρὸν πῦρ» *Ένα ὄπλο της βυζαντινής ναυτικής τακτικής*. Thessaloniki 1995, s. 91-92.

38 Tento názor vychádza najmä z opisov obsiahnutých v kronike Geoffroia z Villehardouin, ktorý je veľmi spoľahlivý, a jeho informácie sú obvykle veľmi presné. V texte kroniky, ktorý súvisí s útokmi križiakov na konštantínopolské hradby, sa zmienka o visutých mostíkoch nachádza celkom sedemkrát, a tieto mostíky – *eschieles* – sú vždy umiestnené na veľké dopravné lode, nie na ostatné transportné lode či galéry. VILLEHARDOUIN, § 162, 164, 172, 232, 237, 240, 242. Podobný záver možno urobiť aj na základe textu Roberta z Clari, ktorý však pri jednej príležitosti píše, že Benátčania umiestnili visuté mostíky nielen na dopravné lode, ale aj na lode na prepravu koní a na galéry. Pozri: CLARI, LXXIV. Zjavne však ide o pomýlenú informáciu samotného autora textu.

39 V tomto bode sa všetky naráčné pramene zhodujú. Pozri: VILLEHARDOUIN, § 232; CLARI, XLIV; CHONIA-TÉS, s. 545; Novgorodský letopisec, s. 342; PATRI, S.: *La relation russe de la quatrième croisade*. *Byzantion*, 58², 1988, s. 491.

40 Pri dvoch ďalších útokoch sa spomínajú rôzne iné obliehacie zariadenia, pravdepodobne obliehacie barany, a rôzne iné pojazdné drevené zásteny a prístrešky. CLARI, LXIX; VILLEHARDOUIN, § 232; LONGNON, J.: *L'empire latin de Constantinople et la principauté de Morée*. Paríž 1949, s. 45.

41 K opisu písomných prameňov tohto útoku pozri: VILLEHARDOUIN, § 172-175; CLARI, XLIV; CHONIA-TÉS, s. 545; Epistola comiti Sancti Pauli ad Heinricum ducem de Lovanio. In: *Annales Colonienses maximi*. MGH SS, XVII. Leipzig 1925, s. 814.

Benátsky plán útoku, uvedený do praxe dopoludnia dňa 17. júla 1203, fungoval nad očakávanie dobre a Benátčanom sa v krátkej dobe podarilo nielen strhnúť jeden bližšie neurčený úsek hradby a jednu vežu⁴², ale aj v krátkom časovom slede obsadiť dlhý úsek hradby, vrátane 25 až 30 veží.⁴³ Keďže sa útočníci, prekvapení vlastným ľahkým a rýchlym úspechom, obávali ľstivého úskoku zo strany Byzantíncov, zapálili na svoju obranu mestskú zástavbu medzi svojimi pozíciami a predpokladanými oblasťami sústredenia byzantských síl.⁴⁴ Tento ich čin vyústil, v súlade so svedectvom byzantského historika Nikéta Choniata, do veľkého požiaru a následného úplného zničenia takmer celej štvrte Petrion, nachádzajúcej sa na svahoch piateho mestského pahorku privrátených k hladine zálivu Zlatý Roh, ako aj ďalšej mestskej zástavby stojacej severne od spomínanej štvrte, až po mestskú časť zvanú Deuteron.⁴⁵ Zároveň táto informácia byzantského historika presne lokalizuje úsek hradieb, na ktorý Benátčania útočili počas svojho prvého útoku na mesto.⁴⁶

OTÁZKA VISUTÝCH MOSTÍKOV

Z písomných prameňov opisujúcich priebeh 4. križiackej výpravy vyplýva, že jedným z najdôležitejších prostriedkov, ktorý umožnil oslnivý úspech benátskeho útoku, boli nepochybne visuté pohyblivé mostíky. Obe nepriateľské strany, Benátčania aj Byzantínci, si tento fakt veľmi dobre uvedomovali, a v prameňoch dokonca možno nájsť aj svedectvo, že toto poznanie viedlo u Byzantíncov až k prejavom otvorenej nenávisťi voči novému benátskemu „vynálezu“.⁴⁷ Aká však bola jeho presná podoba, na akom princípe fungoval a z akého materiálu bol zhotovený? Zatiaľ na tieto základné otázky nejestvuje uspokojivá odpoveď, hoci, ako sme sa už zmienili vyššie, doteraz vyšlo a aj naďalej pravidelne vychádza pomerne veľké množstvo monografií a vedeckých štúdií týkajúcich sa v rôznej miere práve udalostí 4. križiackej výpravy.⁴⁸ Príčinu tohto stavu pravdepodobne treba hľadať v skutočnosti, že dochované pramene obsiahle a podrobné popisy benátskych visutých mostíkov neposkytujú, a existujúce zmienky možno interpretovať viacerými spôsobmi. Zároveň sú však spomí-

42 CHONIATÉS, s. 545; Epistola comiti Sancti Pauli, s. 814: „Minitores vero muros inferius subcavantes, unam turrim straverunt.“; QUELLER, D. E. – MADDEN, T. F.: *Crusade*, s. 124.

43 VILLEHARDOUIN, § 175: „il saisissent.XXV. des tors et garnissent de lors gent.“; Epistola comiti Sancti Pauli, s. 813: „dux et Venetii (...) intraverunt cum virtuoso impetu civitatem, 30 turribus lucri factis“; ΣΤΑΜΑΤΙΑΔΗΣ, E. I.: Ἱστορία τῆς ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τῶν Φράγκων καὶ τῆς αὐτόθι ἐξουσίας αὐτῶν 1204-1261 M. X. Atény 1865, s. 21; LONGNON, J.: *Morée*, s. 39; BRAND, C. M.: *Byzantium confronts the West 1180-1204*. Cambridge 1968, s. 240; QUELLER, D. E. – MADDEN, T. F.: *Crusade*, s. 124.

44 PATRI, S.: Relation, s. 480: „Первое пришествие въ Судъ (...) огонь ввергоша“; ΣΤΑΜΑΤΙΑΔΗΣ, E. I.: Ἱστορία, s. 21; LONGNON, J.: *Morée*, s. 39; BRAND, C. M.: *Byzantium*, s. 240; QUELLER, D. E. – MADDEN, T. F.: *Crusade*, s. 125.

45 CHONIATÉS, s. 568-570; MADDEN, T. F.: The Fires of the Fourth Crusade in Constantinople 1203-1204: a Damage Assessment. *Byzantinische Zeitschrift*, 84-85¹, 1991-1992, s. 90, 93; QUELLER, D. E. – MADDEN, T. F.: *Crusade*, s. 125; BRAND, C. M.: *Byzantium*, s. 240. Pozri taktiež obrázky č. 1 a 2 nižšie.

46 Benátčania teda neútočili pozdĺž celej dĺžky pobrežia Zlatého Rohu. Uvedený úsek pobrežia medzi štvrtou Petrion a Blachernami si isto vybrali aj preto, lebo bol v porovnaní s východnejšie ležiacimi nábrežiami ekonomicky menej rozvinutý (na páse súše medzi brehom a hradbou sa nachádzalo menej budov a prístavných zariadení), čo umožňovalo ničím neobmedzované priblíženie benátskych lodí tesne k hradbe počas útoku. Pozri: MAGDALINO, P.: *Constantinople*, s. 89.

47 Odracom týchto nálad u Byzantíncov je zmienka Nikétu Chaniata, ktorý v jednom prípade charakterizuje benátske visuté mostíky ako „frikódeis“, čo znamená „hnusné“, „odporné“, „strašné“. CHONIATÉS, s. 567.

48 Doteraz najpodarenejšie opisy benátskych mostíkov podávajú v svojich dielach historici Ch. M. Brand, D. E. Queller a T. F. Madden. Pozri: BRAND, C. M.: *Byzantium*, s. 238; QUELLER, D. E. – MADDEN, T. F.: *Crusade*, s. 122. Avšak aj títo autori iba preberajú v podstate opis Róberta z Clari (pozri text nižšie) a k jeho podrobnejšej analýze nepristupujú.

nané popisy aspoň natoľko informatívne, že historikom umožňujú vykresliť v hrubých, no dostačujúcich obrysoch priebeh krížiacich útokov a zaobísť sa tak bez podrobnejšej analýzy konkrétneho spôsobu úspešného zdoľania hradieb Benátčanmi.⁴⁹ Najlepší popis benátskych visutých mostíkov pochádza od francúzskeho rytiera a radového účastníka 4. krížiackej výpravy Róberta z Clari. Pre jeho dôležitosť ho na tomto mieste po prvýkrát uvádzame v preklade do slovenčiny⁵⁰:

„[Dóža] prikázal vziať rahná, ktoré nesú lodné plachty, a ktoré mali na dĺžku tridsať siah a viacej; a dal ich pevne spútať a priviazať silnými lanami k sťažňom, a dal vyhotoviť pevné mostíky navrch, a umiestniť odolné kladky zo strany lanovia. A tak vznikli mostíky tak široké, že po nich mohli čelne ísť traja plne vyzbrojení rytieri. A dóža prikázala, aby boli boky mostíka vybavené a pokryté hrubým a drsným plátnom, aby tí, čo mali nastúpiť do útoku, nemuseli byť v strehu ani pred strelami z kuší ani pred šípami; a aby mostíky boli vysunuté tak ďaleko pred loď, až bola výška, od mostíka po zem, približne štyridsať siah a viacej.“

Napriek svojej dôležitosti, obsahuje tento krátky popis nejednoznačne formulované pasáže a prináša so sebou aj niekoľko otázok. Najväčší význam spomedzi nich má nesporne otázka, akým spôsobom vlastne Benátčania umiestnili rahná na sťažne tak, aby potom mohol vzniknúť základ visutého mostíka, ktorý navyše nebol pripevnený k sťažňom lode napevno, keďže ho bolo možné podľa svedectva byzantského historika a očitého svedka krížiacich útokov Nikéta Choniata vyťahovať a spúšťať podľa momentálnych potrieb.⁵¹ Pochybnosti vyvoláva aj údaj Róberta z Clari, ktorý v závere popisu uvádza, že rahná boli dlhé 30 siah, a mostíky sa nachádzali vo výške až 40 siah a viac (73, 1 m!) nad úrovňou terénu⁵², a pod. Keďže ostatné popisy, ktoré by mohli eventuálne poslúžiť na vyjasnenie týchto problematických miest, obsahujú ešte menej použiteľné informácie, treba odpovede na spomínané otázky hľadať iným spôsobom. Jednu z možných ciest predstavuje využitie poznatkov, ktoré sa doteraz podarilo historikom zhromaždiť v súvislosti s konštrukciou a rozmermi veľkých stredomorských trojpalubných nákladných plachtovníc – nefov⁵³ – v čase vyplávania 4. krížiackej výpravy.

49 Je tiež možné, že mnoho bádateľov si benátsky útok na hradby Zlatého Rohu predstavuje podobne ako ho zobrazuje monumentálny, avšak historickej realite úplne vzdialený, obraz benátskeho maliarskeho majstra Tintoretta (1518 – 1594), ktorý sa v súčasnosti nachádza v Dóžovom paláci (*Palazzo Ducale*) v Benátkach.

50 CLARI, XLIV: „*Il fist [li dux] prendre les antaines qui portent les voiles des nes, qui bien avoient XXX. toises de lonc ou plus. Si les fist très bien loier et atakier a boines cordes aus mas, et fist faire bons pons par deseure, et bons puis encoste de cordes; si estoit li pons si les que III. chevalier arme i pooient aler de front. Et fist li dux les pons si bien warnir et couvrir as costes d'esclavines et de toile que cil qui i montassent pour assallir neussent warde ne de quarriaus d'arbalestes ne de saietes; et lanchoit li pons tant avant outre le nef qu'il avoit bien de hauteur du pont dusques a tere, pres de XL. toises ou plus*“. Okrem popisu Róberta z Clari, samozrejme, existujú aj ďalšie zmienky o benátskych visutých mostíkoch, hoci už nie také podrobné. Niektoré, ako napríklad krátky popis dochovaný v osobnom liste grófa Huga zo Saint Paul grófovi Henrimu I. z Louvainu (1190 – 1235) obsahujú aj údaje, ktoré sa od údajov Róberta z Clari odlišujú. V tomto liste jeho urodzený pisateľ uvádza, že po mostíku mohli bok po boku postupovať až štyria bojovníci súčasne. Pozri: Epistola comiti Sancti Pauli, s. 813: „*et super quemlibet pontem poterant ire 4 milites de fronte*“.

51 CHONIATÉS, s. 544.

52 1 *toise* (siah) = 182, 88 cm. Iný priami účastník výpravy gróf Hugo zo Saint Paul je oveľa triezvejší v odhade, pretože uvádza, že mostíky sa nachádzali vo výške 100 stôp. Epistola comiti Sancti Pauli, s. 813: „*Dux vero Veneti super quamlibet navim construxit de antempnis pontem altissimum in altitudine 100 pedes habentem*“. Teda približne 34, 8 m, keďže 1 benátska stopa = 0, 348 m. PRYOR, J. H.: Ships. Part I., s. 174.

53 Nefy boli jednostážňové a dvojsážňové plachtovnice, vybavené latinskými plachtami, ktoré sa stavali v európskych prístavoch na atlantickom aj stredomorskom pobreží v priebehu 12. a 13. storočia. V Anglicku ich nazývali *keel* (*ceol*, *kiel*), vo Francúzsku *nef*, v Španielsku *nao*. HYNEK, V. – KLUČINA, P.: *Válečné lodě (1). Lodě veslové a plachetní do roku 1860*. Praha : Naše vojsko, 1985, s. 71. Boli to lode s ťažkými trupmi, so zdvihnutý-

Na základe Róberta z Clari možno dospieť k rekonštrukcii vzorového benátskeho visutého mostíka. Jeho základom boli podľa nášho názoru dve rahná zbavené plachiet a pevne zviazané do jedného celku, umiestnené v pozdĺžnej osi lode po oboch stranách sťažňov tak, aby ich predná časť vyčnievala ponad provu lode čo najďalej dopredu (približne 20 – 25 m). Aby sa takto nevyvážená konštrukcia udržiavala v rovnovážnom stave v horizontále, Benátčania zrejme zavesili na zadné konce rahien zodpovedajúcu protiváhu (na podobnom princípe protiváhy funguje napríklad žeriav). Na samotné zavesenie rahien do uvedenej polohy boli využité silné kladky nachádzajúce sa v hlavách oboch sťažňov, cez ktoré za normálnych okolností prechádzali povrazové závesy rahna, fixujúce samotné rahno s plachtou v jeho „pracovnej“ polohe. Každé rahno bolo zhruba v polovici svojej dĺžky najprv zavesené na lanách idúcich cez kladku na prednom sťažni a potom v poslednej pätine dĺžky na laná spustené z hlavného sťažňa. Tým pádom bol tento celok aj s protiváhou na koncoch rahien vlastne zavesený v štyroch bodoch, čo určite prispievalo k pomerne dobrej stabilite celej konštrukcie. Navyše, vďaka tomuto spôsobu zavesenia cez kladky mohli Benátčania tieto visuté mostíky vyťahovať a spúšťať, ako už bolo spomenuté vyššie.⁵⁴

Čo sa týka maximálnej výšky vyťahnutia mostíkov, aj v tomto prípade možno tvrdenia účastníkov výpravy Róberta z Clari (73, 1 m) a grófa Huga zo Saint Paul (34, 8 m) preveriť pomocou údajov, ktoré uvádza J. H. Pryor. Tento bádateľ dospel na základe komplikovaných výpočtov nielen k presným odhadom rozmerov lodných trupov vtedajších nákladných lodí, ale vypočítal aj priemerné rozmery sťažňov a rahien.⁵⁵ Medzi týmito údajmi tiež uvádza, že kladky, na ktorých boli zavesené rahná s plachtami, sa z pevnostných dôvodov, ako aj skutočnosti, že posádka manipulovala s plachtami priamo z paluby, nenachádzali spravidla vyššie ako 20 metrov nad štítnicou trupu lode.⁵⁶ Ak teda do úvahy vezmeme aj skutočnosť, že zavesené mostíky sa mohli nachádzať najviac vo výške cca 19 m nad štítnicou, jednoduchým pripočítaním výšky štítnice od vodnej hladiny⁵⁷ možno dospieť k údaju, že mostíky bolo možné vytriahnuť do maximálnej výšky približne 26 m nad hladinou mora.

Vzhľadom na to, že mostíky bolo možné ľubovoľne vyťahovať a spúšťať, je oprávnená otázka, akým spôsobom Benátčania vyriešili výstup plne vyzbrojených bojovníkov na ne. Je možné *a priori* zamietnuť predstavu, že by bojovníci nastupovali na mostíky spustené v dolnej polohe a boli potom aj s mostíkom vyťahovaní na úroveň cimburia byzantskej hradby. Hmotnosť celého mostíka spolu s váhou na ňom stojacich bojovníkov by bola pravdepodo-

mi a zaoblenými provami a kormami. Ako veslo slúžili kormidelné veslá zavesené na korme. Veľkosť jednotlivých lodí sa často veľmi líšila, avšak najväčšie nefy mali až tri zakryté paluby. Práve o rekonštrukciu trojpalubného nefu sa pokúsil J. H. Pryor, z ktorého rozsiahlej štúdie čerpáme numerické údaje potrebné pri rekonštrukcii vzhľadu benátskych visutých mostíkov. Dĺžka kýlu týchto plachetníc bola asi 22, 6 metra a šírka trupu asi 9,5 metra. Výška trupu od hladiny vody po štítnicu (bez provových a kormových nadstavieb) činila 9, 83 metra. Výtlač nefov sa zvyčajne pohyboval okolo 800 t. PRYOR, J. H.: The Naval Architecture of Crusader Transport Ships. A Reconstruction of some Archetypes of round-hulled sailing Ships. Part III. In: *Commerce, Shipping and naval Warfare in the medieval Mediterranean*. London: Variorum Reprints 1981, s. 374. Keďže benátske nefy boli dlhšie a štíhlejšie ako plavidlá z ostatných stredomorských prístavov, teda aj ich výtlač bol o niečo nižší. Odlišný tvar trupu benátskych nefov možno vychádzať zo skúsenosti, že okrúhly a bachratý lodný trup je v benátskej lagúne plnej úžin medzi početnými ostrovčekmi nepraktický. LEWIS, A. R. – RUNYAN, T. J.: *European naval and maritime history, 300-1500*. Bloomington: Indiana University Press 1985, s. 66.

54 Pozri obrázok č. 9; PRYOR, J. H.: Ships. Part II, s. 286.

55 Predný sťažň mal celkovú výšku (t. j. od úrovne lodného kýlu, a nie až od úrovne hlavnej paluby, resp. štítnice) 36,48 m a hlavný 34,25 m. Pozri: PRYOR, J. H.: Ships. Part II, s. 286.

56 PRYOR, J. H.: Ships. Part II, s. 290.

57 Vzhľadom na predpokladané malé výškové rozdiely medzi pobrežím a vodnou hladinou v zálive Zlatý Roh sme na výpočet použili výškový rozdiel meraný od vodnej hladiny. PRYOR, J. H.: Ships. Part III, s. 367.

dobne priveľká⁵⁸, aby s ním mohli benátski námorníci efektívne manipulovať. Skôr je opodstatnený predpoklad, že Benátčania visuté mostíky pred útokom vytiahli do žiadanej výšky a zafixovali ich. Potom z hlavnej paluby priložili k prednému sťažňu rebríky, po ktorých mohli na mostíky vyliezať križiaci. Križiaci pritom nemuseli byť vycvičení v námorníckom spôsobe boja, pretože v stredoveku sa rebríky prirodzene používali aj v boji na súši, najmä počas obliehania opevnených lokalít.⁵⁹ Zdá sa, že tento predpoklad do istej miery podporuje aj samotný výraz „*eschieles*“⁶⁰ resp. „*klimakes*“⁶¹, t. j. rebríky, používaný v prameňoch popri výraze „*pontes*“⁶² (mostíky), označujúci nielen rebríky, ktorými by križiaci podľa nášho predpokladu vystupovali na visuté mostíky, ale aj mostíky samotné.

Počas prvého útoku dňa 17. júla 1203 na hradby v zálive Zlatý Roh zrejme Benátčania nemuseli vytiahnuť mostíky až do maximálne dosiahnuteľnej výšky, keďže tamojšie opevnenie neprevyšovalo 10 – 12 m. Keby tak urobili, celkový výsledok by bol vlastne kontraproduktívny, keďže bojovníci stojaci na mostíkoch by po úvodnom ostreľovaní strelami z kuší a lukov nemohli preskočiť na hradby. Mostíky teda boli spustené nižšie ako bola maximálne dosiahnuteľná výška, a Benátčania sa po úvodných úderoch mečmi a kopijami doslova vovalili na cimburia bránené zmätenými obrancami.⁶³ Byzantínci na nový spôsob útoku na starobylé konštantínopolské hradby neboli pripravení, najmä strelám z kuší a lukov prilie tajúcim zhora nedokázali dlho účinne vzdorovať⁶⁴, a tak sa benátsky útok zakrátko skončil totálnym úspechom.

DRUHÝ ÚTOK (9. APRÍL 1204)

V poradí druhé ozbrojené stretnutie Byzantíncov a križiakov nebolo iba jednoduchým opakovaním prvého. Obe strany pristúpili k prevereniu správnosti v minulosti použítých taktík a na základe skúseností z prvého útoku si pripravovali od konca roku 1203 až do začiatku apríla 1204 sily na nadchádzajúcu a nevyhnutnú zrážku. Iba bojisko malo ostať nezmenené. Hlavná váha križiackeho útoku bola v dňoch 9. a 12. apríla 1204 znovu nasmero-

58 Rahno predného sťažňa takejto nákladnej lode vážilo približne 6, 5 tony. Keďže na zhotovenie visutého mostíka boli potrebné dva rahná, spolu s doskami, na vytvorenie koridoru pre vojakov so zábradlím, mohol mať celý mostík (bez bojovníkov a protizávažia) hmotnosť približne 13 ton. Za predpokladu, že bojovníkom prístupná časť mostíka bola dlhá približne 26 m, a že na mostíku mohlo súčasne stáť prinajmenej 78 až 104 plne vyzbrojených a vystrojených bojovníkov (jeden bojovník na jeden meter dĺžky a traja, resp. štyria vedľa seba na šírku), mohla celková hmotnosť mostíka vrátane váhy bojovníkov (ak jeden vážil cca. 100 kg aj s výstrojou a výzbrojou) presahovať váhu 20 ton. Táto hmotnosť sa môže zdať príliš veľká, ba až nereálna, avšak treba si pripomenúť, že sťažne nákladných lodí, ako aj kladky, na ktorých boli priemerne 6 ton vážiace rahná s plachtami za normálnych okolností zavesené, boli na podobnú námahu prispôsobené, pretože neniesli iba samotnú váhu rahiens plachtami, ale museli vydržať aj nemalú záťaž navyše, ktorú spôsoboval silný ťah vznikajúci pôsobením vetra na plachty počas plavby.

59 Výstup po rebríku v plnej výstroji do výšky 15 – 20 m bez výraznej podpory rúk (v ľavej bojovník držal štít a v pravej meč, alebo inú zbraň) nebol pre stredovekého bojovníka ľahkou záležitosťou, ale rozhodne bol realizovateľný, ako sa mal raz možnosť presvedčiť aj autor tejto štúdie na základe osobnej skúsenosti.

60 VILLEHARDOUIN, § 172.

61 CHONIATÉS, s. 568.

62 Epistola comiti Sancti Pauli, s. 813.

63 Je možné, že v prvej fáze útoku sa predsa len nachádzali o niečo vyššie ako cimburia hradieb, aby strelba útočníkov viac zasiahla obrancov. Pozri: CHONIATÉS, s. 545. Keď sa mostíky priblížili bližšie, Benátčania ich spustili nižšie a vtedy už došlo k výmene úderov medzi križiakmi na mostíkoch a Byzantíncami na hradbách. VILLEHARDOUIN, § 172: „*les eschieles des nés aprochier si durement que en plusors leus s'entreferoient despees et de lances*“.

64 CHONIATÉS, s. 545; QUELLER, D. E. – MADDEN, T. F.: *Crusade*, s. 124.

vaná proti hradbám v zálive Zlatý Roh, predovšetkým v už spomínanom úseku tiahnúcom sa od štvrte Petrion (od kláštora Krista Euergéta) až k Blachernám.⁶⁵

OBRANNÉ OPATRENIA BYZANTÍNCOV

Byzantínci si veľmi rýchlo na základe neúspechu zo 17. júla 1203 uvedomili, že v prípade ďalšieho útoku križiakov na hradby v zálive Zlatý Roh budú najväčšiu hrozbu predstavovať práve benátske visuté mostíky umiestnené v závratnej výške na stažňoch benátskych nefov.⁶⁶ Pravdepodobne práve z tohto dôvodu obyvatelia mesta dňa 1. decembra 1203 zhromaždili rôzne bárky a menšie obchodné a rybárske plavidlá a po prekonaní vôd Zlatého Rohu zaútočili na benátske lode s cieľom pobiť posádky na palubách a ovládnuť ich.⁶⁷ Keď sa tento viac-menej živelný útok skončil neúspechom, Byzantínci následne podnikli dva pokusy o ich zapálenie. Prvý sa odohral okolo 20. decembra 1203 a druhý 1. januára 1204, keď vial silný južný vietor.⁶⁸ O prvom útoku sa zachovalo podstatne menej informácií, avšak s veľkou pravdepodobnosťou prebiehal ako lepšie zdokumentovaný druhý útok. Počas neho Byzantínci vypustili po vetre proti benátskym lodiam kotviacim na opačnej strane zálivu Zlatý Roh najmenej pätnásť zápalných lodí (branderov), ktorých provy boli spútané reťazami, aby do poslednej chvíle udržali horiace brandery vo formácii, zabránili ich rozptýleniu a zvýšili tak účinnosť útoku.⁶⁹ Tento útok sa odohral uprostred noci, a hoci Byzantínci Benátčanov úplne zaskočili, vďaka pohotovosti a námorníckej zručnosti Benátčanov sa nevydaril. Zburcovaní námorníci sa rýchlo nalodili, popresekávali kotvové laná, a ich lode sa vďaka tomu horiacim branderom v poslednej chvíli dokázali vyhnúť.⁷⁰ Byzantínci už potom od ďalších pokusov podobný útok zopakovať, upustili, pretože medzitým došlo v byzantskom hlavnom meste k palácovému prevratu.

Nový byzantský cisár Alexios V. Doukas Mourtzouphlos (1204)⁷¹ svoju pozornosť obrátil na najviac ohrozený úsek hradby v zálive Zlatý Roh, ktorý podľa Nikéta Choniata „navý-

65 CHONIATÉS, s. 568; Relation, s. 488-490: „противу Святому Спасу зовемьи Вергетисъ, противу Испугасы, стаиша же и до Лахерны“. Pozri obrázok č. 2.

66 BRAND, C. M.: Byzantium, s. 253; QUELLER, D. E. – MADDEN, T. F.: *Crusade*, s. 177.

67 Devastatio Constantinopolitana. *Annales Herbiopolenses. MGH SS, XVI.* Leipzig 1925, s. 11; QUELLER, D. E. – MADDEN, T. F.: *Crusade*, s. 153.

68 QUELLER, D. E. – MADDEN, T. F.: *Crusade*, s. 157-158. Obidva útoky stručne opisuje Róbert z Clari (napríklad vôbec neuvádza počet byzantských branderov zachovaný v ostatných písomných prameňoch). CLARI, LX. Geoffroi z Villehardouin trochu nepochopiteľne opisuje len jeden útok, a to druhý v poradí, ktorý sa odohral 1. januára 1204. VILLEHARDOUIN, § 217.

69 Balduin v liste uvádza, že byzantských branderov bolo šestnásť, Geoffroi z Villehardouin, uvádza sedemnást, a *Devastatio Constantinopolitana* sa zmieňuje iba o pätnástich plavidlách. Pozri: Epistola Balduini ad Adulfum Coloniensi archiepiscopum. *Annales Colonienses maximi. MGH SS, XVII.* Leipzig 1925, s. 816; Devastatio, s. 11; VILLEHARDOUIN, § 217-218. Pozri tiež: CLARI, LX; Vyprávění, s. 342; LONGNON, J.: Morée, s. 43; BRAND, C. M.: Byzantium, s. 249; QUELLER, D. E. – MADDEN, T. F.: *Crusade*, s. 158. Táto udalosť podporuje našu domnienku ohľadne vnímania nefov vybavených visutými mostíkmi ako hrozby. Inak by pokus Byzantíncov spáliť jediné transportné prostriedky križiakov na cestu po mori pôsobil proti byzantským záujmom, keďže väčšina z Byzantíncov, vrátane dvorských kruhov blízkych cisárovi, sa usilovala predovšetkým o dosiahnutie ich skorého odchodu do Egypta, vtedy ešte stále oficiálne platného cieľa 4. križiackej výpravy.

70 Epistola Balduini, s. 816. Iní Benátčania nastúpili do menších plavidiel a za pomoci železných hákov sa snažili odchýliť horiace brandery z pôvodného kurzu a odtiahnuť ich von zo zálivu Zlatý Roh. VILLEHARDOUIN, § 218: „li Venisien (...) prenoient les nes a cros, et les tiroient par vive force devant lor anemis fors del port, et les metoient el corrant del Braz, et les lassoient aler ardent contrevall le Braz“. Pri tomto druhom útoku zhorela iba jedna obchodná loď pochádzajúca z Pisy, Benátčania opäť nestratili ani jedno plavidlo. CLARI, LX; QUELLER, D. E. – MADDEN, T. F.: *Crusade*, s. 158.

71 K životnému osudu tohto veľmi krátko vládnuceho byzantského cisára pozri: HENDRICKX, B. – MATZU-

šil za pomoci brvien“, pričom dal zamurovať aj všetky tamojšie mestské brány.⁷² Nanešťastie tento, inokedy výrečný, byzantský historik nepovažoval za potrebné toto zvýšenie hradieb akýmkoľvek spôsobom bližšie popísať. Jediný použiteľný popis týchto nových byzantských opatrení sa nachádza v liste jedného z vodcov 4. križiackej výpravy grófa Baldouina z Flámska pápežovi Innocentovi III.⁷³ Aj tento je však priveľmi stručný na to, aby bolo možné presnejšie rekonštruovať vzhľad drevených nadstavieb na hradbách v zálive Zlatý Roh po ukončení prác. Dokonca nie je možné ani približne určiť výšku hradieb po tejto úprave.⁷⁴ Ďalej dal cisár Mourtzouphlos vyhlbiť z vonkajšej strany hradby dvojité priekopu⁷⁵, a dokonca medzi ňou a hradbovým múrom postaviť ešte jeden menší múr (palisádu?), ktorý mal za úlohu zabrániť benátskym obliehacím strojom v prístupe k základu hlavnej hradby⁷⁶, vzhľadom na ich výkon počas prvého útoku 17. júla 1203.

Podobné drevené nadstavby ako hradbový múr dostali aj masívne štvorhranné veže, na pomenovanie ktorých budeme ďalej používať zjednodušený termín drevené veže. Tieto nadstavby mali podľa Geoffroia z Villehardouin výšku dvoch až troch podlaží⁷⁷, zatiaľ čo Róbert z Clari a gróf Baldouin z Flámska zaznamenali ich údajnú výšku šiestich⁷⁸, siedmich, no najmenej však piatich podlaží.⁷⁹ Celkovú výšku takto upravených veží v Zlatom Rohu odhaduje Róbert z Clari na celých 100 siah.⁸⁰ Avšak znovu, podobne ako v prípade výšky visutých mostíkov, je na mieste predpoklad, že tento jednoduchý rytier a bojovník znovu výrazne preháňa, pretože inak by ich výška musela byť okolo 182, 8 m (!).⁸¹ Oveľa pravdepodobnejšie je, že pôvodná výška veží sa drevenou nadstavbou zväčšila približne na dvojná-

KIS, C.: Alexios V Doukas Mourtzouphlos : His Life, Reign and Death (?-1204). *Hellenika*, 31, 1979, s. 108-132.

- 72 CHONIATÉS, s. 566; VILLEHARDOUIN, § 233; CLARI, LXI; LONGNON, J.: Morée, s. 44; BRAND, C. M.: Byzantium, s. 249; ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, I. E.: *Ιστορία του Βυζαντινού κράτους*. Τόμος Γ', Μέρος πρώτο. Θεσσαλονίκη 1999, s. 354.
- 73 Litteræ Balduini ad papam. *Innocentii III pp. Regestorum*, lib. VII: CLII, PL CCXV. Accurante J. – P. Migne. Turnhout 1970, s. 448-449: „*turris lignea erigitur super murum stationibus tribus aut quatuor multitudinem continentibus armatorum. Nihilominus etiam inter quaslibet duas turres, seu petraria, seu mangonellus erigitur.*“ Tento opis sa takmer doslovne zhoduje s opisom obsiahnutom v texte listu, ktorý o priebehu dobytia Konštantínopola gróf Baldouin zaslal kolínskemu arcibiskupovi Adolfovi (1193 – 1205). Pozri: Epistola Balduini, s. 815-818.
- 74 Z tohto dôvodu nami ponúknutá obrazová podoba útoku križiakov zo dňa 12. apríla 1204 obsahuje rekonštrukciu drevených nadstavieb na vežiach, avšak nie na hradbách. Môžeme len predpokladať, že aj na hradbách mali drevené nadstavby výšku troch alebo štyroch podlaží, a že na nich boli umiestnené v liste grófa Baldouina spomínané vrhacie stroje. Vzhľadom na to, že popis začína slovom „*turris*“ t. j. veže, aj pre samotné hradby medzi vežami sa dá predpokladať, že drevená konštrukcia bola zo zadnej strany podpieraná drevenými piliermi, podobnými vežiam. Pozri obrázok č. 10.
- 75 V prípade existencie dvojitej priekopy sa bádatelia D. E. Queller a T. F. Madden odvolávajú na svedectvá Geoffroia z Villehardouin a Róberta z Clari. QUELLER, D. E. – MADDEN, T. F.: *Crusade*, s. 177, poznámka č. 35. Avšak v týchto kronikách a na nimi citovaných miestach sme zmienku o nej nenašli. Zmienka o dvojitej priekope sa nachádza iba v liste grófa Baldouina z Flámska pápežovi Innocentovi III., pozri poznámku nižšie.
- 76 Litteræ Balduini, s. 449: „*Murum etiam ipsum murus circumcingit inferior, duplexque fossatum ne murris ulla applicari possent ingenia sub quibus valerent latitare fossos.*“
- 77 VILLEHARDOUIN, § 233: „*ne n'i avoit si halte tor ou il ne feissent.II. estages ou.III. de fust, por plus alcier.*“
- 78 Litteræ Balduini, s. 449: „*Turribus autem supereriguntur lignæ turres altissimæ stationum sex.*“
- 79 CLARI, LXIX: „*les breteskes qui estoient par deseur les tours de pierre, ne n'i avoit bretesque ou il n'eust VII. estages, ou VI., ou V. au moins.*“
- 80 Tamže, LXI.
- 81 K výpočtu pozri poznámku č. 52 vyššie. Tento údaj je nepravdepodobný už aj preto, lebo visuté mostíky vysoké podľa Róberta z Clari približne 30 siah by na veže vysoké 100 siah nemohli vôbec dosiahnuť.

sobok a dosiahla tak najmenej 24 m.⁸² Tento predpoklad podporujú aj v prameňoch dochované opisy druhého a tretieho útoku križiakov na hradby, z ktorých možno získať dojem, že benátske visuté mostíky a vrchné poschodia drevených nadstavieb (na vežiach i na hradbe) sa nachádzali približne v rovnakej výške, resp. že ich benátske mostíky iba mierne prevyšovali.⁸³ Všetky drevené nadstavby boli pre väčšiu odolnosť voči strelám z križiackych vrhacích strojov z prednej strany posilnené vrstvou hrubých drevených fošní⁸⁴, a aby ich nebolo také ľahké zapáliť, chránili ich povrch surové kože pochádzajúce zrejme z hovädzieho dobytku, porazeného v meste.⁸⁵

Byzantské protiopatrenia uvedené do života novým a energickým cisárom Alexiom V. Mourtzouphlom sa neobmedzili iba na opravu a zvýšenie mestskej hradby. Byzantínci sa síce vzdali svojho zámeru na obsadenie, alebo zničenie „*mostikonosných*“⁸⁶ benátskych lodí ešte pred útokom, avšak nie úplne, iba prispôsobili svoju taktiku existujúcej situácii. Nikétas Choniatés o tejto zmene v byzantskom taktickom myslení na jednej strane neuvádza žiadnu informáciu, no západné písomné pramene poskytujú v tomto smere viaceré indície. Podľa nich Byzantínci v priebehu jarných mesiacov roku 1204 umiestnili na hradby všetky vrhacie stroje, ktoré mali v tom čase k dispozícii.⁸⁷ Ich cieľom bolo s veľkou pravdepodobnosťou koncentrovať paľbu na nefy s mostíkmi a potopiť ich. Týmto by im vlastne Byzantínci zabránili sa k hradbám čo i len priblížiť, a teda by ich pripravili o možnosť zopakovať úspešné nasadenie z predchádzajúceho útoku.

TAKTIKA KRIŽIAKOV

Druhý útok na hradby v Zlatom Rohu 9. apríla 1204 sa odlišoval aj tým, že kým prvý útok bol čisto benátskou záležitosťou, druhého útoku sa zúčastnili už aj francúzski rytieri, ktorí tak odmietli učiniť v júli 1203. Účasť francúzskych rytierov a vojakov však významnejšie nezmenila taktiku križiackeho vojska, pretože zachované opisy druhého útoku nepoukazujú na žiadne závažné zmeny v taktike. Francúzi sa *de facto* k Benátčanom iba pripojili, a tak dodali ich útoku masovejší charakter.⁸⁸ Inak sa benátska taktika zmenila iba v malých detailoch. Tieto zmeny si však vynútili obranné opatrenia Byzantíncov (zvýšenie hradieb, vr-

82 Pri teoretickej rekonštrukcii drevenej veže sme počítali s 3 m výšky na každé poschodie, a najmenej štyrmi podlažiami (priemer z vyššie v texte štúdie uvedených údajov) na každú vežu. Z toho vyplýva, že by drevená veža mohla byť sama osebe vysoká najmenej 12 m. Naša predstava takej drevenej nadstavby v tvare veže bola inšpirovaná obrázkom A z publikácie od Ch. Gravetta, R. a Ch. Hookovej. Na tomto obrázku je zobrazená drevená 4-poschodová obliehacia veža, akú použili križiaci 1. križiackej výpravy počas obliehania Jeruzalema. Pozri: GRAVETT, Ch. – HOOK, R. – HOOK, Ch.: *Medieval siege Warfare*. London : Osprey Publishing 2000, s. 33.

83 Pozri text nižšie.

84 CLARI, LXI: „*et fisent ches tors de fust bien hourder par dehors de boines ains*“.

85 Tamže: „*et bien couvrir par deseure de boins cuirs*“.

86 Tamže, LXIX: „*et fisent moult bien couvrir de boins cuirs par dehors*“.

87 Tamže, LXXIV: „*les cuirs dont eles erent couvertes*“.

86 Ide tu o preklad zaujímavého slovného novotvaru, ktorý vytvoril Nikétas Choniatés na popisanie nefov vybavených visutými mostíkmi. CHONIATÉS, s. 569.

87 Podľa Róberta z Clari Byzantínci umiestnili na hradbu v zálive Zlatý Roh najmenej 40 vrhacích strojov a neskôr sa ich počet dokonca ešte zvýšil, takže počas druhého útoku (9. apríla 1204) ich tam bolo už 60. CLARI, LXI, LXXIV. Možno je aj tento údaj Róberta z Clari premrštený, avšak stále dokazuje snahu Byzantíncov dosiahnuť čo najväčšiu prevahu v palebnej sile.

88 Rozhodujúci prínos Benátčanov k „úspechu“ 4. križiackej výpravy podčiarkuje a vyzdvihuje aj grécka bádatelka K. Christofilopoulou. Pozri: ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, Α.: *Βυζαντινή ιστορία. Γ' I 1081-1204*. Atény 2001, s. 224.

hacie stroje), a nie pochybnosti Benátčanov o účinnosti nimi zvolenej taktiky.⁸⁹ Napríklad rozmiestnenie vrhacích strojov na hradbe v Zlatom Rohu donútilo Benátčanov, aby svoje „mostíkonosné“ lode, ako aj iné plavidlá určené na účasť v nadchádzajúcom útoku, „obrnili“ drevenými kladami, ktoré boli navyše ešte pokryté hrubou vrstvou viničných výhonkov. Tieto opatrenia mali viesť k získaniu väčšej odolnosti voči ťažkým balvanom, ktoré vrhali byzantské vojnové stroje.⁹⁰

Staronová benátska taktika podstúpila novú skúšku ohňom 9. apríla 1204, keď sa križiaci zhromaždili na palubách benátskych lodí a po prekonaní Zlatého Rohu zaútočili na byzantské opevnenie. Nefy vybavené mostíkmi sa snažili dostať k vežiam, a galéry a lode na prepravu koní prirážali k brehu, aby vylodili vojakov vybavených rebríkmi na zlezanie hradieb.⁹¹ Útok však tentoraz neprebíhal podľa predstáv útočníkov a čoskoro sa ukázalo, že prekonanie byzantskej hradby vôbec nebude takou jednoduchou záležitosťou ako v júli 1203. Byzantínci, najmä vďaka dreveným nadstavbám na hradbách a dreveným vežiam⁹², ktoré takmer úplne redukovali výhodu výškovej prevahy benátskych visutých mostíkov, postupne odrazili všetky križiacke útoky. Navyše sa nefom s visutými mostíkmi akosi nedarilo dostať sa do tesnej blízkosti veží⁹³, ktorá by umožňovala priamy útok proti Byzantíncom brániacim sa na hradbách, takže nakoniec si útočníci a obrancovia, okrem striel z kuší a lukov, vymenili iba pár úderov kopijami.⁹⁴ Rastúce straty bez hmatateľného výsledku donútili križiakov a Benátčanov po celodennom boji ustúpiť.⁹⁵

TRETÍ ÚTOK (12. APRÍL 1204)

Očividný neúspech druhého útoku tam, kde velitelia výpravy očakávali podobné ľahké víťazstvo ako počas prvého útoku, spôsobil okamžite výrazný úpadok morálky v križiackom vojsku.⁹⁶ Benátčania však napriek tomu dôverovali v správnosť a účinnosť použitej taktiky a nakoniec to bola práve ich neústupnosť a vytrvalosť v jej presadzovaní, ktorá nakoniec donútila ostatných križiakov, najmä francúzskych veliteľov výpravy, aby ešte raz nastúpili na

89 Vyššie opísané aktivity Byzantíncov v prvých mesiacoch roku 1204 nemohli ostať križiakmi nepovšimnuté, keďže benátska flotila kotvila priamo oproti pri severnom brehu zálivu Zlatý Roh. Navyše skutočnosť, že západné pramene opisujú veľmi podrobne byzantské obranné opatrenia a Nikéas Choniatés takmer vôbec, poukazuje na to, že si križiaci nielen všimli práce na hradbe v Zlatom Rohu, ale tieto byzantské prípravy dôkladne a s veľkým záujmom sledovali a systematicky študovali.

90 CLARI, LXI, LXXIV.

91 Podrobný opis útoku pozri: VILLEHARDOUIN, § 237-238; CLARI, LXX-LXXI; CHONIATÉS, s. 568-569.

92 Ako zdôrazňujú aj západné aj byzantské pramene. CLARI, LXI: „*Et ne fut mie merveille s'il fisent ce, car molt en eurent grant loisir*“; CHONIATÉS, s. 569; *Litteræ Balduini*, s. 450: „*fuiumus tanta perpessi, ut inimicis nostris in opprobrium verteremur, quorum ea die pars fuit per cuncta superior*.“ Pozri tiež: BRAND, C. M.: *Byzantium*, s. 254; QUELLER, D. E. – MADDEN, T. F.: *Crusade*, s. 178.

93 CHONIATÉS, s. 569.

94 VILLEHARDOUIN, § 237: „*et en mains leus refuirent les eschieles des nés si aprochies, que cil des tors et des murs et cil des eschieles s'entreferoient des glaives de main tenant*“.

95 VILLEHARDOUIN, § 238; CLARI, LXXI; *Devastatio*, s. 12. *Novgorodská kronika* dokonca obsahuje údaj, že križiaci mali na konci dňa stovku padlých. *Novgorodský letopisec*, s. 341; *Relation*, s. 489.

96 Neúspech si mnohí križiaci vysvetľovali ako Boží trest za ich hriechne činy. VILLEHARDOUIN, § 238: „*Mais por noz pechiez furent li pelerin resorti de lasault*.“ Tieto hriechy pozostávali najmä zo skutočnosti, že celá, už takmer rok trvajúca križiacka výprava, sa ešte ani len nepriblížila k svojmu cieľu, a že počas celej tejto doby križiaci doposiaľ bojovali výlučne proti kresťanom, a nie proti neveriacim. Čoskoro však ich poklesnutú morálku začali kázňami obnovovať početní klerici sprevádzajúci výpravu. CLARI, LXXIII-LXXIV; ΣΤΑΜΑΤΙΑΔΗΣ, E. I.: *Ἱστορία*, s. 37; LONGNON, J.: *Morée*, s. 45; BRAND, C. M.: *Byzantium*, s. 254; QUELLER, D. E. – MADDEN, T. F.: *Crusade*, s. 180-181; ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, Α.: *Ἱστορία*, s. 225; ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, I. E.: *Ἱστορία*, s. 356.

paluby benátskych lodí, a útok na hradbu Zlatého Rohu si po dvojdnovej prestávke znovu zopakovali.⁹⁷ Túto prestávku si pravdepodobne vynútil nielen spomínaný nedostatok bojového zápalu u väčšiny križiakov a dlhé porady medzi neúspechom znechutenými a váhajúcimi veliteľmi výpravy, ale asi aj vyčkávanie na priaznivejší severný vietor, ktorý by útočiacim lodiam uľahčoval priblíženie sa k byzantským hradbám.⁹⁸

Je namieste predpoklad, že počas dvojdnovej prestávky, ktorá nastala po nevydarenom útoku z 9. apríla, pristúpili Benátčania k dôkladnej analýze príčin neúspechu. Zrejme dospeli k záveru, že hlavným dôvodom zlyhania boli predovšetkým drevené veže a nadstavby vztýčené na hradbovom múre v zálive Zlatý Roh. Práve vďaka nim, ako už bolo spomenuté vyššie, Byzantínci dokázali zminimalizovať výhody (napr. útoku s prevahou výšky), ktoré pri prvom útoku Benátčanom zabezpečilo použitie visutých mostíkov. Benátčania sa preto zamerali na spôsob eliminovania nebezpečenstva hroziaceho z drevených nadstavieb Byzantíncov. Mali pred sebou v podstate iba dve schodné alternatívy; buď mohli drevené veže pred vlastným útokom zničiť, alebo ich čo najskôr po začatí útoku ovládnuť. Preto začali s prípravou ľahko zápalných látkových zmesí, s pomocou ktorých zamýšľali uvedené drevené veže zapáliť.⁹⁹ V prípade, že by sa im tento zámer nepodarilo uskutočniť, hodľali Benátčania čo najskôr veže dobyť. Vzhľadom na to, že Benátčania stratili výhodu výškovej prevahy, museli docieľiť rýchle ovládnutie veží v úvodnej fáze boja iným spôsobom. Nakoniec sa rozhodli, že kľúčom k úspechu bude zvýšenie počtu útočníkov proti každej veži. Preto došlo k poslednému opatreniu – k spojeniu útočiacich nefov s mostíkmi do párov – takže v nadchádzajúcom útoku mali na jednu vežu útočiť spoločne dve lode¹⁰⁰ a dvojnásobný počet útočníkov.

Nie je na tomto mieste potrebné podrobne opisovať priebeh posledného tretieho útoku na hradbu v zálive Zlatý Roh, uskutočnenom 12. apríla 1204.¹⁰¹ Stačí konštatovanie, že vyššie uvedené opatrenia Benátčanov v kombinácii s priaznivými poveternostnými pod-

97 Mnohí francúzski rytieri chceli nadobro opustiť Konštantínopol a plávať do Egypta. Iní navrhovali, aby sa útočilo, ale na iný úsek prímorských konštantínopolských hradieb, na južnej strane mesta, ktorý nebol vylepšený drevenými nadstavbami a vežami. Avšak Benátčania tento návrh zavrhlí, a nakoniec ich presvedčili opakovať útok v Zlatom Rohu, argumentujúc, že južnú stranu mesta obmýva silný prúd, ktorý by lodiam zabráňoval nielen priblížiť sa k hradbám, ale by ich aj unašal smerom k Dardanelám. VILLEHARDOUIN, § 239: „*Assez i ot de cels qui loerent que on alast d'autre part de la ville, de cele part ou ele nère mie hordee. Et li Venicien, qui plus savoient de la mer, distrent que, si il i aloient, li corranz de l'aigue les enmenroit contreval le Braz, si ne porroient lor vaissiaus arester.*“

98 Devastatio, s. 12: „*portum (...) intravimus, et adventum boree expectavimus.*“

99 Tento zámer vyplýva z opisu tretieho útoku zachovanom v kronike Róberta z Clari, ktorý píše, že Benátčania použili proti dreveným vežiam „*fu griiois*“, čiže grécky, resp. tekutý oheň (gr. *hygron pyr*). CLARI, LXXIV. Treba však poznamenať, že v tej dobe „pravý“ grécky oheň, známu zbraň Byzantíncov, vďaka ktorej dokázali ubrániť Konštantínopol pred Arabmi v dobe ich najväčšieho náporu koncom 7. a začiatkom 8. storočia, už Byzantínci nevlastnili, resp. byzantské pramene od druhej polovice 12. storočia sa už o použití gréckeho ohňa nezmienujú. Podobne tajomstvo jeho výroby neovládali ani križiaci, takže je pravdepodobné, že pod týmto označením sa jednoducho skrývajú bežné ľahko zápalné látky, napríklad zapálené fakle, alebo sudy plnené asfaltom. Oporu nášho tvrdenia predstavuje text *Novgorodskej* kroniky, ktorý práve tieto zápalné látky uvádza. Pozri: Relation, s. 489: „*бѣчыкы (...) накладены смолины и лучины зажъвьше.*“

100 VILLEHARDOUIN, § 240: „*et lieroient les nés, ou les eschieles estoient, II. et II.: ensi assauroient. II. nés une tor, por ce qu'i orent veü que a cel jor n'avoit assailli que une nef a une tor, si estoit trop grevee chascune per soi: que cil de la tor estoient plus que cil des eschieles; et por ce si fu bons proposemenz que plus greveroient. II. eschieles a une tor que une. Ensi cum il fu devisé, si fu fait.*“

101 Pozri opisy: VILLEHARDOUIN, § 241-244; CLARI, LXXIV-LXXVI; CHONIATÉS, s. 569-570; *Novgorodský* letopisec, s. 342. Dostatočne podrobné a plastické opisy posledného a úspešného útoku križiakov sa nachádzajú najmä v týchto publikáciách: LONGNON, J.: Morée, s. 46; BRAND, C. M.: Byzantium, s. 255; QUELLER, D. E. – MADDEN, T. F.: *Crusade*, s. 181-182.

mienkami prispeli k úspechu križiakov a otvorili im cestu do byzantskej metropoly. A tak hoci prvý zámer Benátčanov zapáliť drevené veže vzhľadom na ich ochranu vrstvou surových zvieracích koží v podstate neuspel¹⁰², druhé opatrenie sa nakoniec ukázalo viac účinné. Okolo poludnia totiž závan silného severného vetra¹⁰³ postrčil dvojicu lodí *Peregrina* a *Paradisus*¹⁰⁴ na minimálnu vzdialenosť od jednej z drevených veží byzantského opevnenia. Z kymáčajúcich sa visutých mostíkov zoskočil na cimburie najskôr Benátčan Pietro Alberti, (ktorého ale obrancovia okamžite rozsekali na kusy), a po ňom francúzsky rytier Andrej z Ourboise, nasledovaný ďalšími križiakmi. Títo zakrátko svojím počtom prevýšili Byzantíncov, ktorí nevydržali ich sústredený nápor a hľadali záchranu v úteku.¹⁰⁵

NOVÉ PRVKY SÚVISIACE S OTÁZKOU VISUTÝCH MOSTÍKOV

Opisy druhého a tretieho útoku križiakov proti hradbe v zálive Zlatý Roh prinášajú nové závažné informácie súvisiace s benátskymi visutými mostíkmi, a preto je potrebné, aby sme sa na tomto mieste opäť vrátili k tejto otázke. Niektoré z týchto informácií totiž, ako si ukážeme nižšie, sú zdanlivo v rozpore s rekonštrukciou, ktorú sme predložili vyššie. Dôvodom, prečo sme tieto údaje predtým nebrali do úvahy, bola predovšetkým naša snaha nielen rekonštruovať približnú podobu benátskych visutých mostíkov, ale aj sledovať, či počas obdobia rokov 1203 – 1204 nedošlo k ich ďalšiemu vývinu a modifikáciám, ktorými sa Benátčania pokúšali čeliť byzantským obranným protiopatreniam podniknutým v tomto období.

Napríklad, jednou z dôležitých charakteristických črt benátskych visutých mostíkov bol vyššie spomínaný fakt, že pri nasadení počas prvého útoku v júli 1203 boli umiestnené v pozdĺžnej osi benátskych nefov, a vyčnievali ďaleko dopredu ponad ich provy. Avšak z opisu druhého križiackeho útoku dňa 9. apríla 1204 byzantského historika Nikéta Choniata skôr vzniká dojem, že benátske lode sa k byzantským hradbám približovali obrátené nie provami, ale pravobokom, resp. ľavobokom.¹⁰⁶ Tento spôsob by bol nelogický v prípade umiestnenia mostíkov v pozdĺžnej osi lode a skôr indikuje zavesenie mostíka na bližšie neurčitom druhu pohyblivého otočného ramena (na princípe žeriavu?).¹⁰⁷

Ďalší opis, pochádzajúci tentoraz z *Novgorodskej kroniky*, dokonca problematiku ohľadne konštrukcie visutých mostíkov ešte väčšmi komplikuje. Anonymný autor totiž uvádza, že Benátčania počas útoku disponovali až dvoma typmi mostíkov; t. j. „*vyšokými*“ (*высокие скалы*) a „*nízky*“ (*нижнее скалы*).¹⁰⁸ V súlade s týmto opisom križiaci využívali „*vyšoké*“ mostíky – vzhľadom na to, že sa nachádzali vyššie ako cimburie byzantských hradieb (resp. ich drevených nadstavieb) – ako základne na neustále ostreľovanie byzantských obrancov kameňmi, šípami z lukov a kuší, ako aj oštepami. „*Nízke*“ mostíky boli na úrovni cimburia byzantského opevnenia, a práve z nich potom križiaci po počiatočnom ostreľovaní preskakovali na byzantské hradby a útočili.¹⁰⁹ O spôsobe, ako boli tieto „*vyšoké*“ aj „*nízke*“ mostíky zavesené na sťažnoch nefov, však text *Novgorodskej kroniky* neinformuje.

102 CLARI, LXXIV: „*si commencherient durement(...) a geter fu griiois as tours; mais ne si pooit prendre li fus*“.

103 VILLEHARDOUIN, § 242; *Literræ Balduini*, s. 450; *Devastatio*, s. 12.

104 VILLEHARDOUIN, § 242; *Novgorodský letopisec*, s. 342; *Relation*, s. 490; *Literræ Balduini*, s. 450.

105 VILLEHARDOUIN, § 242; CLARI, LXXIV; CHONIATÉS, s. 569; LONGNON, J.: *Morée*, s. 46; BRAND, C. M.: *Byzantium*, s. 255; QUELLER, D. E. – MADDEN, T. F.: *Crusade*, s. 182.

106 CHONIATÉS, s. 568.

107 CHONIATÉS, s. 568.

108 *Relation*, s. 490.

109 *Relation*, s. 490, 492: „*И привлеце корабль къ стень градънѣи вѣтрѣ, и быша скалы ихъ великыя чрѣсъ*“

Napriek týmto dvom rozporuplným opisom, ktoré spochybňujú nami ponúkanú rekonštrukciu benátskych visutých mostíkov, sa domnievame, že v ich konštrukcii nenastala – v porovnaní s rokom 1203 – žiadna významná zmena. Informácia Nikéta Choniata o lodiach približujúcich sa k brehu skôr bokmi ako provami sa totiž nemusí nutne vzťahovať na nefy, vybavené visutými mostíkmi, ale iba na menšie plavidlá, ktoré mali počas tretieho (a možno už aj počas druhého) útoku za úlohu priblížiť sa k dreveným nadstavbám byzantských hradieb v zálive Zlatý Roh a za pomoci sudov so zápalnými látkami zavesenými na pohyblivých ramenách a doceliť ich podpálenie.¹¹⁰ Tento náš výklad neodporuje formulácii použitej byzantským kronikárom, podľa ktorej Benáčania pred útokom najprv zavesili na sťažne svojich lodí „*klimakes*“ – mostíky, a potom aj ostatné obliehacie zariadenia. A hoci z tohto popisu, napriek všetkým pochybnostiam, vyplýva, že uvedené sudy so zápalnými látkami boli zavesené na otočných ramenách,¹¹¹ toto konštatovanie sa už automaticky nemusí vzťahovať aj na visuté mostíky.

Takisto údaj o dvoch druhoch mostíkov, uvedený v texte *Novgorodskej kroniky*, je tiež pravdepodobne chybný. Domnievame sa, že anonym v tomto prípade nesprávne pochopil informácie očitých svedkov obliehania. „*Vysoké*“ mostíky sú tým pádom vlastne totožné s benátskymi visutými mostíkmi zavesenými na sťažňoch nefov, a naopak „*nízke*“ mostíky predstavujú rebríky, o ktorých vieme, že ich Benáčania pristavili počas útoku k hradbám, a pokúšali sa ich prekonať „klasickejšími“ spôsobom. Tento náš predpoklad ostatne nachádza oporu aj v samotnom opise *Novgorodskej kroniky*, kde sa uvádza, že „*nízke*“ mostíky siahali iba do výšky cimburia byzantskej hradby, nie však jej veží.¹¹²

Napokon existujú tiež problémy čisto technického rázu, ktoré činia realizáciu visutého mostíka na závesnom otočnom ramene obtiažnu, a teda málo pravdepodobnú. Ak by totiž takéto zariadenie Benáčania vyrobili, podobalo by sa v princípe na abordážny mostík rímskych trirém (nazývaný *corvus*, lat. havran), pomocou ktorého počas 1. púnskej vojny (264 – 241 pred Kristom) porazili v námorných bojoch neskúsení Rimania obávanú kartáginskú vojnovú flotilu. Benátsky mostík by však musel mať oveľa väčšie rozmery a hmotnosť, pretože Benáčania použili na jeho zostavenie celé rahná.¹¹³ Pripomeňme si, že rímsky *corvus* bol umiestnený na úrovni vrchnej paluby a vychyloval sa na obe strany lodného trupu na maximálnu vzdialenosť 8 až 10 metrov¹¹⁴, pretože sa rátalo s tým, že počas útoku sa bude rímska triréma nachádzať bok po boku s napadnutým plavidlom. *Corvus* však mal nepriaznivý vplyv na ťažisko rímskych trirém a natolko zmenil ich nautické vlastnosti, že sa v priebehu jednej búrky, ktorá zastihla rímsku flotilu roku 256 pred Kristom pri južnom pobreží Sicílie, potopila väčšina z takto upravených lodí.¹¹⁵ Pripomeňme si, že benátsky visutý mos-

град, а нижнее скалы равно забороломъ, и бьяхуть съ высокыхъ скалъ на градѣ Гръкы и Варягы камениемъ и стрѣлами и сулицами, а съ нижнихъ на градъ сълѣзоша.“

110 Ako to vyplýva z opisu v *Nogorodskej kronike*. Relation, s. 488: „*a на инѣхъ [кораблихъ] замыслиша съвѣшувати бѣчьки чересъ градъ, накладены смолины и лучины зажъвьши, пустиша на хоромы“*. Pozri tiež obrázok č. 10.

111 CHONIATÉS, s. 568.

112 Pozri poznámku č. 113.

113 Rahnó predného sťažňa dosahovalo v priemere dĺžky až 25, 6 m a rahnó hlavného sťažňa až 23, 7 m, pričom najväčší priemer rahien bol 0,54, resp. 0,49 m. PRYOR, J. H.: Ships. Part II, s. 288. Priemerná hmotnosť jedného rahná sa pohybovala okolo 6 ton (pozri poznámku č. 58 vyššie). Použitie celých rahien dokladá opis od Róberta z Clari, pozri jeho preklad do slovenského jazyka v texte vyššie.

114 HYNEK, V. – KLUČINA, P.: *Lodě*, s. 38; CONOLLY, P.: *Dejiny římského vojska*. Bratislava : Fortuna Print 1992, s. 21.

115 KOSIARZ, E.: *Námorné bitky*, s. 35.

tík bol zavesený podstatne vyššie ako jeho rímsky náprotivok (až do výšky 20 m nad úrovňou paluby) a zároveň musel prekenuť aj väčšiu vzdialenosť (od 10 do 15 m)¹¹⁶, aby mohol dosiahnuť na cimburie byzantských hradieb. Ak ešte za týchto okolností vezmeme do úvahy pomerne veľkú hmotnosť jeho konštrukcie (aj napriek faktu, že širokotrupé benátske nefy boli väčšie a zrejme aj stabilnejšie ako rímske trirémy), musí byť jasné, že takto vyhotovený visutý mostík by bezpochyby viedol k prevráteniu a potopeniu plavidla, na ktorom by bol umiestnený.

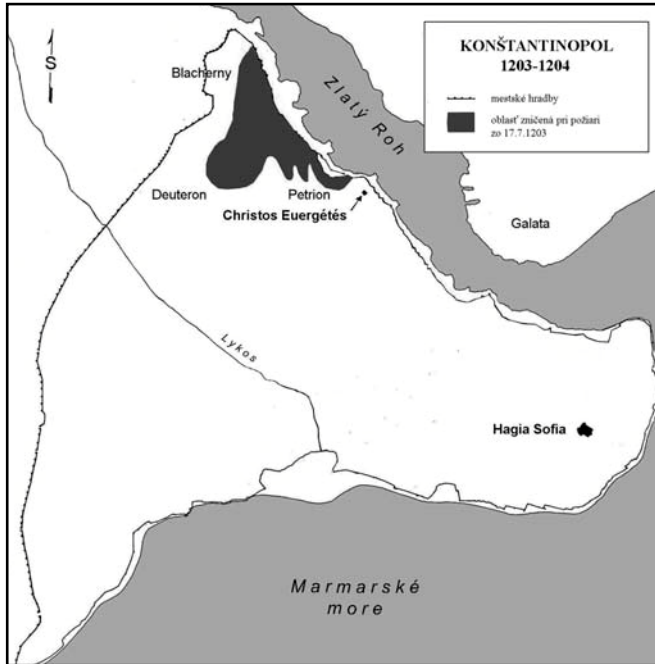
Napokon uvedme na margo tohto problému ešte dve záverečné poznámky. Visutý mostík zavesený na otočnom ramene by nielen predstavoval oveľa väčšie riziko pre stabilitu takto upraveného plavidla, ale by navyše vyžadoval aj oveľa väčšie zásahy do lodnej konštrukcie. Avšak z opisov Róberta z Clari vzniká dojem, že Benátčania umiestňovali a odstraňovali visuté mostíky relatívne rýchlo a ľahko, pretože ich po nevydarenom útoku 9. apríla 1204 zo sťažňov odstránili, a ráno 12. apríla, teda tesne pred útokom, ich tam znovu umiestnili.¹¹⁷ Takisto v prípade použitia mostíka na závesnom otočnom ramene by sa lode museli približovať k brehu jedným, alebo druhým bokom, čo by v prípade, že by fúkal silný severný vietor (aký sa zdvihol na poludnie 12. apríla 1204), navyše predstavovalo pre benátske nefy, poháňané iba plachtami, pomerne zložitý, ak nie neuskutočniteľný manéver. Logickejší je preto predpoklad, že mostíky boli umiestnené v pozdĺžnej osi benátskych nefov, a k brehu sa približovali provou. V tomto prípade by aj severný vietor fúkal od kormy a plavidlo by ostalo aj naďalej dobre ovládateľné.

ZÁVER

Byzantská ríša sa síce na začiatku 13. storočia nachádzala v období politického a spoločenského úpadku, no stále ešte disponovala dostatočnými vojenskými silami, aby dokázala križiakov pod hradbami Konštantínopola poraziť. Nanešťastie vedúci predstavitelia Byzancie nedokázali tieto sily účinne nasadiť a plne využiť ich obranný potenciál. Aj napriek týmto omylom a neschopnosti zo strany Byzantíncov sa križiaci pod hradbami Konštantínopola presvedčili, že vynútenie si vstupu do najväčšieho kresťanského mesta vtedajšej Európy nebude jednoduchou a jednostrannou záležitosťou. Byzantské protiopatrenia zmenili starobylú a nevysokú hradbu v zálive Zlatý Roh na takmer neprekonateľnú prekážku, a nebyť vynaliezavosti a vytrvalosti Benátčanov, križiaci by s veľkou pravdepodobnosťou museli s prázdnyimi rukami odísť do Palestíny. Práve vďaka benátskym visutým mostíkom napokon križiaci prenikli za mestské hradby. Význam týchto mostíkov vynikne najmä vtedy, keď si pripomenieme relatívnu jednoduchosť ich konštrukcie a veľkú schopnosť Benátčanov prispôbiť tieto zariadenia meniacim sa podmienkam. Byzantínci tentoraz preukázali menšiu prispôbivosť ako ich protivníci, a práve toto ich zlyhanie výrazne prispelo k dobre známemu a neslávnemu výsledku 4. križiackej výpravy.

116 Táto vzdialenosť predstavuje náš približný odhad, ktorý vychádza z opisov dochovaných písomných prameňov. Presný odhad nie je možný, nakoľko nie je známe, aká bola priemerná vzdialenosť byzantskej hradby od brehu zálivu Zlatý Roh. Pozri poznámku č. 8 vyššie a tiež obrázok č. 4.

117 CLARI, LXXIV: „*Quand che vint le deluns par matin (...) li Venicien (...) refisent les pons de leur nes.*“

Obr. 1. Konštantínopol

Obr. 2. Pobrežie zálivu Zlatý Roh

Obr. 3. Pobrežie zálivu Zlatý Roh na satelitnom snímku (foto Google Earth)

Obr. 4. Zvyšky hradbového múru v zálive Zlatý Roh (foto autor)

Obr. 5. Cibali Kapı (foto autor)

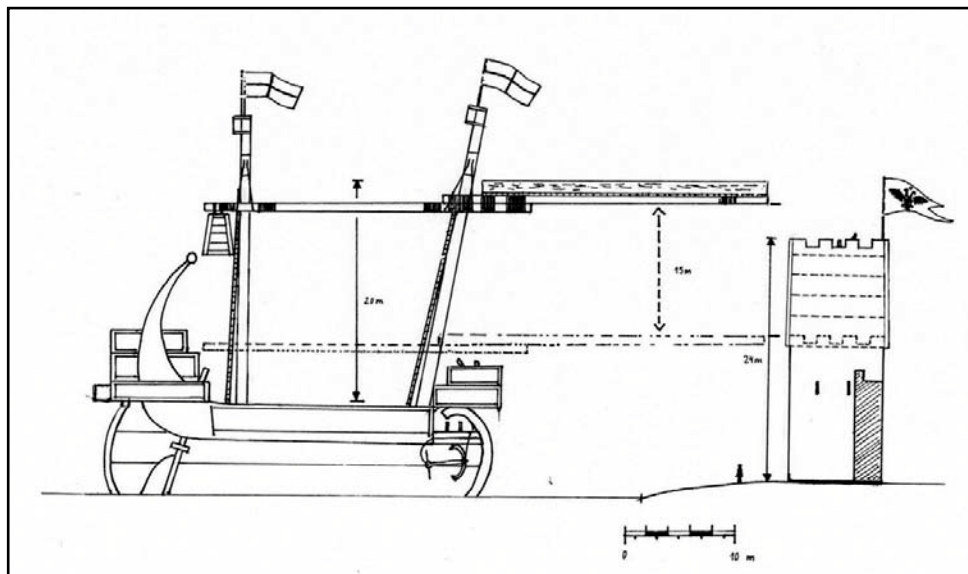
Obr. 6. Aya Kapı (foto autor)

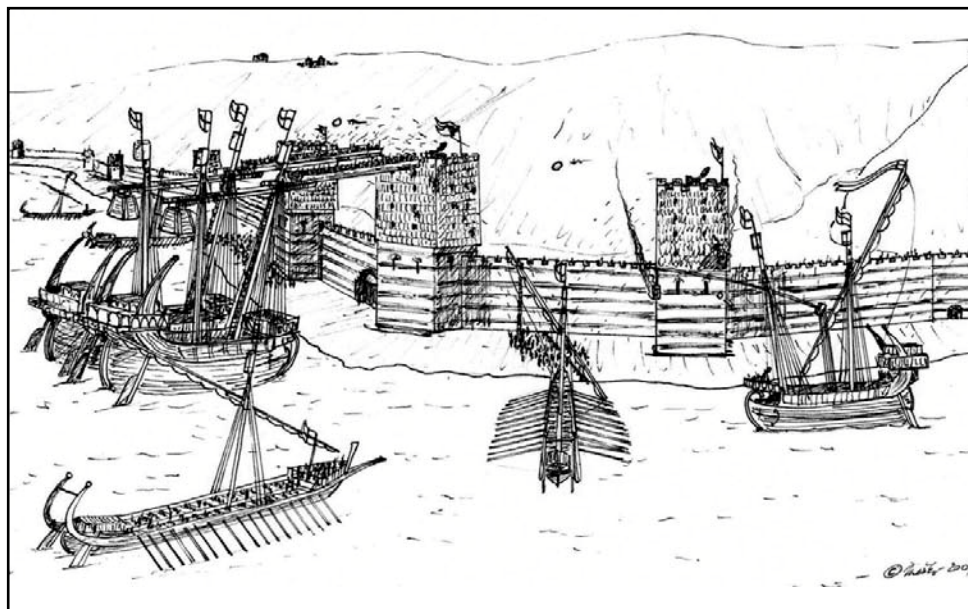
Obr. 7. Miesto, kde stávala Petri Kapı (foto autor)

Obr. 8. Miesto, kde stávala Fener Kapı (foto autor)

Obr. 9. Ideálna rekonštrukcia benátskeho visutého mostíka (kresba autor)

Obr. 10. Útok benátskych lodí na hradbu v zálive Zlatý Roh (kresba autor)

M. MEŠKO: MANCHE TECHNISCHE ASPEKTE DER BELAGERUNG UND EROBERUNG
VOM KONSTANTINOPEL DURCH DIE KREUZRITTER (1203 – 1204)

Die politischen Auswirkungen der Eroberung des Konstantinopels während des 4. Kreuzzuges sind weit aus bekannt. Aber weniger bekannt sind die militärisch-technischen Aspekte von diesem schwerwiegenden historischen Ereigniss. Das Streben der Kreuzfahrer (der französischen Ritter und der Venezianer) hat sich gegen die Stadtmauern entlang der Golden-Horn-Küste konzentriert. Um die Mauer während des Angriffes am 17. Juli 1203 durchzudringen, haben die Venezianer hölzerne Hängebrücken, die an den Masten der venezianischen Transportschiffen befestigt waren, mit grossem Erfolg genutzt. Die Diskussion über deren eigentliche Gestaltung und die Bauweise ist heute noch nicht endgültig abgeschlossen. Wir sind der Meinung, dass eine genaue Idealrekonstruktion bereits möglich ist. Die Byzantiner waren überrascht und konnten die Venezianer nicht standhalten. Später aber, wenn Anfangs April die Situation wieder reif für eine neue bewaffnete Auseinandersetzung war, haben die Byzantiner sehr gelungene Gegenmassnahmen ergriffen. Die Golden-Horn-Mauer war mit Hilfe der Holzkonstruktionen und -türmen wesentlich erhöht. Deswegen ist der Angriff der Kreuzfahrer am 9. April 1204 gescheitert. Auch im Fall dieser Konstruktionen haben wir keine ausführlichen Informationen über deren Gestaltung. Nur die Wiederholung des Angriffes am 12. April 1204 wahr erfolgreich und diesmal dank dem Vertrauen der Venezianer in ihre Schlachttaktik und dank der routinierter Benutzung der venezianischen Hängebrücken.